

ATINGĂTOR, -OARE adj. 1°
(supra fr. touchant; rar) &

Care atinge sau mișcă inima, care moale, apleacă, înduplecă către milă (COSTINESCU) care îndulcoșază sau emoționează; emoționant, îndulcoșător. Nimeni n'a îndrăznit încă să zăgrăvească atingătoarea icoană a omului virtuos în brațele morții. MARCOVICI, C. 45/2.

Apoi nase ca m
basme ... deparăteanu, fi-
losaf malt și atingător...
Nicoleanu, amăr, carcastic,
huiss. MACEDONSKI, O. IV 116.

2° (învechit) &

Care ~~atinge~~ care mușcă, înțeapă prin vorbe. COSTINESCU. ~~Neuzitate~~. Cât este de atingătoare limba ei! MARCOVICI, C. 78.

lovește, H

Care se referă la,

3° ~~la prima sau relația~~
[la...], care se ține {de...}.

Să nu se mai încerce a se amesteca în interesurile atingătoare de acel ospital (a. 1785). URICARIUL, I 119/v. Să depuiem acum... această... baladă de tot cuprinsul ei local și curat atingător de țările românești. ODOBESCU, I 210. Românii păstrează încă unele din obiceiuri[le] antice, atingătoare de aștarea soartei. ALECSANDRI, ap. TDRG.

→ acort

[Si: (învechit și dial.) atingătoriu
adj. m.]

- derivat dela atinge cu suf. -ător.

ATINGĂTORIU adj. v. atingător

ATINGĂTURĂ s.f. (Rar) =
atingătură, cf. POLIZU. cf. atingătură.
[Pt. -turi.]

- Derivat dela atinge cu suf.
- ătură.

Numele construit cu

V (prep. pe, la ^{si} mai rar -
de arată locul unde se face
contactul; ~~cu~~ construit cu prep.
arată obiectul sau partea cu
care se face contactul)

ATINGE ob. III. I. 1.° Trans. V

A veni în contact (cu suprafața obiec-
tului sau ființei), a lovi ușor.

Bolind la ochi de scursoare, [sfântul] l-au tă-
măduit, atingându-l la ochi. DOSOFTEIU, ap. TDRG.
Apoi întinde și Domnul mâna la cupă și, atingând
degetele sale de o parte de pâne ce este în cupă, le
atinge de buzele sale. GHEORGACHI LOGOPĂTUL, ap.
HEM. 2050. Mă așvârl peste gard, de par'că nici
nu l-am atins. CREANGĂ, A. 50.

Cu geana ta m'atinge pe pleoape. EMI-
NESCU, P. 52.

Fiecare fir de floare
pe care-l ating mă face să
tresar. SAHIA, N. 24.

Puișorul când m'a-
tinge, Foc la inimă mă ncinge. IARNIK-BĂRSEANU,
D. 22. Încalceă pe mine și atinge-mă de trei ori cu
scările. FUNDESCU, L. P. 29.

(Superstiiie populară) Când auzi tunând
întăia dată, primăvara, să atingi fruntea cu mu-
chea toporului, ca să-ți fie capu' tare, și să nu te
doară. SEZ. II 1944. Refl. (= reciproc)

Buzele lor se atingeau. C. NE-
GRAZZI, I 78. | Refl. (= pronomi)

(~~cu~~) (~~cu~~ prep. de, către și
la ~~cu~~ indică obiectul sau partea
supușă contactului; ~~cu~~ prep. cu
indică obiectul sau partea prin
care se face contactul)

Se atinse ziditorul câtră coastele lui și luo os de-
feace sol. MOXA, ap. HEM. 2053.

Așea să creadem fâgăduinșole lui
H[ristos], cum le-am vedea cu ochii și cum ne-am

V (Fig.) Ți simtea gân-
durile lui cum o ating și o
desmiardă. VLAHUȚĂ, P. 69.

Drumul, cocozat pe
pământ atinse spindarea
uda și slăbanouza
calului. DUMITRESCU, D.F.
Parcă ar fi atins
nară. SADOVEANU, N.F.

V și intrans.

H Numele con-
struit cu

H numele construit
cu

V ---
V --- V ---

Viu se atinge nimeni de ei. DUMTRIU, B.F. 22.
Toate animalele si fiara nu se atinge de lobru dupa de Ioanina. H. NEANU, N.F. 35. Scriitorii gazetelor stau teancu nu s'atinge de ele. Ib. 132

atinge cu mainile d'inse. VARLAAM, C. 261. Sa atinsa cu mana de caldare. DOSOFTEIU, V. S. 7 2.

Cand s'a atins de mijlocul ei, dang! a plesnit cercul. CREANGA, P. 100.
Am un lucru mare: Suflet n'are, Suflet duce, De pamant nu s'atinge? (nu, Corabia?), HEM. 2053.

Sărutăm mândră'n dinti,
de buze să nu te atingi. RETE-
GANOL, CH. 156. Orarul,
ca să-i foră
în ciudă, ... atingea...
cu friptura sa
de slănină lui
Pepela. SBIERA, P. 16.

~~fiat~~ (despre cai, subînțelegându-se cu un picior de altul) A se cosi.

PONTBRIANT. | Expr. A nu atinge pământul (cu picioarele) =

a fugi așa de repede să a jucă așa de ușor, cu atâtă eleganță, în cât par'că nici nu se vede cum picioarele vin în contact cu pământul. Calul meu fugă, iar a lui picioare iarba n'atingea. ALECSANDRI, P. I. 190.

Ceitalți jucau — nu jucau, dar zâna, când jucă, părea că n'atinge pământul. ISPIRESCU, L. 39.

Mergând tute ca gândul, Tare ca vântul, Neatingând pământul... MARIAN, D. 268.

Dar când începu zeița, jucă așa de frumos, încât nu atingea de pământ. FUNDESCU, L. P. 100.

Intrans (Prin prep. de se arată obiectul cu care venim în contact; iar prin prep. cu, obiectul prin care se face contactul cu ceva) Dracul, ca să-i facă în ciudă, ... atingea și mai des cu friptura sa de slănină lui Pepela. SBIERA, P. 16. | Absol. Nu

te-atinge, că te frige! ZANNE, P. II 479.

(Exprimă rezultatul final sau scopul lovirii, contactului) A ajunge (la... sau cu...)

In urmă lor se înălță deodată un munte de piatră, care atingea cerul. ISPIRESCU, L. 25. Era cerul aproape de pământ, încât oamenii cei mai nalți atingeau cu mâna de el. FUNDESCU, L. P. 21. (Jurământ, în glumă) Să nu ating luna cu mâna, nici soarele cu picioarele! LM. (Cf. varianta: Să n'ajung luna etc.). | Fig. Refl. și (învechit) intrans. A

ajunge pe — (sau până la) cineva (sau undeva), a pune stăpânire pe ceva, a cuprinde.

Si vărsa-se văpaia... și încungiură și arse cine [— pe cine] asă... E ingerul Domnului destinsă împreună cu Azaria ficiorii în cuptor... și [văpaia] nu atinse de ei, cu tot focul. PSAL. SCH. 518. Acest soldat cu reputație și-ar fi atins scopul, dacă Dimitrie nu s'ar fi luptat în tabără în potruva lui. IORGA, L. I. 338. (La unii scriitori moderni, după franceză și trans.) Cea mai scumpă floare, cel mai gingaș dor, Moartea te atinge... ALECSANDRI, P. I. 229. | Refl. = pronon.)

A se lipi de... Paznic era un balaur, de care nu se atingeu somnul. ISPIRESCU, U. 13. ((despre persoane) a avea

Deocamdată voriam să ating în copilărie cerul cu mâna. BENVIS
D. 2. Abolitația critica a lui
Carne... se aprinde de adăvăr
foră e-l atingă. VI. NEL, C.
Aici începu să egaleze, tea
ingăntea se printr-un firic
extraordinar și reușește să
atingă prima linie scrisii.
SR. POP. 4. 1/2, nr. 184, 1957.

Valoarea utilității marelui — nu
atinge nici 2 milioane lire
Berline. GEORGE. J. - DEJ, L.P. 7. nu
mai a marturisit că beneficiile
nete ale monopolurilor americane
au atins în anul 1947 cifra de
17 miliarde dolari. Ib. 10.

Astăzi tratăm... pe picior de egalitate și realizăm... schimb economic... nu atinge cu nimic independența și stabilitatea țării noastre. I. - ICA, C. 12.

contact sufletesc, a veni sau a
sta în contact (cu cineva). [Judeii]
nu se mica atingă de Samareni.
VARLAAM, ap. GCR. I 108.

De om ce varsă sânge Ti-i greață a te-atinge. DO-
SOFTEIU, ps. 20. Fig. A pune mâna pe..., a
lua în mână (ceva, spre a săvârși o acțiune). Voile
pân' la Rusalii, eu nu m'am atins de fus. PÄNN,
ap. HEM. 2048. (Cf. neatins.)

→ 2053

2°. Fig. Trans.

(În limba literară, după construc-
ții din alte limbi) A menționa în treacăt (într'o serie-
re), a aduce vorba despre ceva fără a stăruia (asupra
acelui obiect). Istoricii noștri cei mai vechi nici cu vâr-
ful condeiului nu le-au atins. CANTEMIR, ap. HEM.
2050. Cinnam, biograful... împăratului Manoil Com-
nen..., atinge cauzele ostilității între Ungaria și Bi-
santinii. HASDEU, I. C. 14.

Tipul lui Flătescu ar fi
interesant, din nefericire autorul nu
ne dă mai nimic, tipul e numai
atins, fără a fi zugrăvit pe deplin.

GHEREA, CR. II. 202.

(Neobișnuit; intrans.)
Toate aceste fapte, de care atinserăm până acum.
RĂLCESCU, ap. TDRG.

complementul
verbului este un
nume construit cu
prep. de.

II. 1°. Trans și (mai adesea) refl. (des-
pre a mânca; mai ales în negativ; rar,
după analogia lui a se întinde la ceva,
construit cu la) A pune spană gura
sau buzele pe ceva, a gusta, a mân-
ca (din ceva).

Sede[1] la masă, și la aminte să nu te atingi la
bucate. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2053. Căii nu se ating
de aceste [buruieni]. I. IONESCU, c. 88.
Nici n'a atins mâncarea. (despre

o avere) A pune mâna pe..., a-și însuși (averea
altuia). De avereă lui nu s'au atins nimeni. E.
KOGĂLNICEANU, LET. III 250/2. El nu se atinse de
comori. RETEGANUL, P. IV 12/1. A se apropia (de
ceva) cu gânduri de atac sau de acaparare. Știi că
nimeni nu s'a putut atinge de împărăția mea. ISPI-
RESCU, L. 12. ~~Spec.~~ A se apropia de o femeie pentru

Raporturi cu ea

a avea ~~contact sexual~~

nu să atingă. Bine iaste, omul de muiere să
MSS. (secol. XVIII) ap. GCR. I. 451

45/29

raporturi

(Argou, trivial) A avea ~~contact sexual~~
cu o femeie. Nu sunt sigur, dar cred
că a atins-o.

2°. (Argou) (Mai ales în expresia)
A atinge (pe cineva) cu ... a da,
dării ceva, a da bacșiș. Atinge-mă
cu o țigară. ALAS., 26 VIII 7/2. Îl
atingese cu un sutar.

?

Ma curti în fize
amul ! Peltin
da. ZIARUL
peu faia indubita
SOMBLO

3°. Trans, și refl. A izbi în
cineva, a aduce (cuiva) o vătămare,
a atenta la cinstea cuiva. Nu
atingereti (atingeret[i]). DOSOFTEIU) pre
unsi miei. PSALT. (a. 1651), ap. HEM.

(Complementul verbului este
în acuzativ sau
construct cu pref.
pre, de)

2050. Si-an adus aminte și de
giurământul ce au giurat Cantemir-vodă lui Ga-
vriliță vornicul..., să nu-și atingă sabia lui de nea-
mul feciorilor lui. NECULCE, LET. II 267/10. Să va
atinge de besarcică cu vre-o hulă sau altceva lucru cu
rușine... PRAVILA MOLD. 135. S'au purtat foarte cu
înțelepciune... și nimărui nimică au făcut, nici s'au
atins de cinevași. GHEORGACHI LOGOFĂȚUL, LET.
III 827. Te desfășezi a zmeri pe frate-lău, a-l batjo-
curi sau a-i atinge cinstea. MARCOVIOL, D. 428. Nu te
atinge de el! RETEGANUL, P. III 344. Să nu se atingă
de bietul argat. FUNDESCU, L. P. 678.

5--1 ta

1321/28 vlc
1428/21

Expr. (Argou) A atinge pe cineva =
a lovi, a bate, a palmui pe cineva.
De ce nu dai, mă... - Atinge-l, se
auzi un glas al unuia din cei doi.
PREDĂ, I. 64. Refl. (= pasiv)

A se simți rănit (în suflet). Simțise [Ca-
ragea] că Poarta are socoteală a-l pierde..., [pen-
tru-că] fiind întrebat, silit au fost de au arătat
Rosiei... toată luarea din țară, cum și la darea
la obrazele Tarigradului, care dare fiind adevă-
rată... nu puțin s'au atins acele obraze. ZILOT,
CRON. ap. HEM. 2054.

Trans. și refl. (reciproce)

a atinge la pingea
a lovi bine pe cineva
nu face nici car. pis. com.

34 ANICA, 7225-102A, CONSTANȚA

Fig. A rani, a ofensa cu vorba. Pilde... ce aruncă..., până la sfacii îi atinge. CANTEMIR, IST. 153. Din voroavele lor, încep a se atinge unul de altul, mânia începe a se face vederată. BELDIMAN, N. P. I 97.

Nu vreau s'ating pe nimeni, dar mult mă mier... DONICI, F. II 99. Oşlobanu, prost, prost, dar să nu-l atingă cineva cu cât îi negru subţ unghie, că-şi asvârle fără după cap, ca buhaiul. CREANGĂ, A. 78. Dar săracul nu tăcea, Cu cuvântul îl tăoa, Cu vorba că l-atingea. TEODOR-RESCU, P. P. 297. | A face o aluziune la slăbiciunea cuiva, a-l pişca cu vorba, a-i arunca pilde (despre ceva). [Po curvar] deaca l-atingi ~~pe~~ curvie, îndată să scârbeaşte. VARLAAM, C. 3254. Cu vorbe îmbolditoare, îl atinge unde-l doare. PANN, ap. HEM. 2051.

Când [cineva] îl atinge cu ceva în vorbire, [Românul zice] „nu mă călca pe picior!” ŞEZ. II 73. Ştefan-vodă 'nfelegea Unde haba l-atingea, Şi'n gura mare-i zicea: „Babă slabă şi'nfocată, Dar la minte înfeleaptă...” TEODOR-RESCU, P. P. 519.

Expr. / A atinge cu vorba = a face să/primească

L-ai atins cu vorba asta = i-ai tras una, să priceapă. PANFILE, J. II. (După

J. Toucher) Trans. A Induioşa, a mişca (pe cineva), a produce (în cineva) un sentiment de duioşie. Generozitatea d-tale m'a atins foarte mult. Cuvintele ce i-a spus, l-au atins până la lacrimi.

4°. Trans. si refl. A avea o asemănare (cu...), a se potrivi (cu...), a deştepta în minte sau a aduce aminte de (ceva, prin asociaţie de idei); a se referi la (sau a privi pe) cineva sau ceva, a fi important (şi) pentru...

Apostolii o noapte întreagă cânară şi nemică nu prinseră, iară îndată deacă ascultară cuvântul Domnului, aruncară mreaja şi mult peşte prinseră. Atinge-să aceasta ispravă de cuvântul Domnului ce dzice: „cercaşi naînto... iară acestea toate să vor da voao”. VARLAAM, C. 310. Pricina terzimamului îl atingea şi pe Domn. GHEORGACHI LOGOFĂTUL, LET. III 197/II.

Documentele ce se ating de regularea intereselor mânăstireşti. 1857. URICARIUL, IV 426/II. Nu trebuie să cerem de la vânători o aprefuire rece şi nepărtinitoare... a izbândelor ce se ating de arta lor favorită. ODOBESCU, III 48X. Expr. (Întru sau pe)

cât se atinge de (sau, mai rar, despre... sau (ceea ce) se atinge de... = cât despre..., (ceea) ce sau (întru)cât priveşte (pe)...

Întru cât se atinge despre neapărata trebuinţă ce avem..., nu mă voiu amăgi, dacă... I. IONESCU, C. 54. Cât s'atinge despre dreapta giudecată..., nu m'agiungi nici la călcăiu. ALECSANDRI, T. 1232. Ce se atinge de streini..., se zice că... MARIAN, T. 167.

Z (în vechit, azi în

[Pres. ind. ~~at~~ ating și (rar, Transilv.) atind (pers. ti atindi) (CFRE-TEGANUL, CH. 156); perf. simplu atinseiu și (Ban.) atins(u); imper. atinge; part. atins; gerund. atingând.]

— Din lat. attingo (-tigi, -tactum), tingere; ital. attingere și attingere „a scoate”, v.-prov. atenher „a atingo” (v.-fran. atlaindre, fran. atteindre „a ajunge (la...)” <*at-tangere, reconstituit în elementele constitutive, din attingere).

ATÍNGERE s.f. 1°. ~~Acti~~ Acti-
nea de a atinge și rezultatul ei;
lovire ușoară, contact.

Atingerea și depășirea not-
melor stabilite pentru ra-
murile de producție...
cere o mobilizare masivă
a muncitorilor. ȘANTEIA,
1979, nr. 1320, 1/3. | (Mat.)

Punct de atingere = punct unde o linie
dreaptă atinge o altă, curbă, sau
unde două linii curbe se întretaie.

Expr. A intra (a veni sau a fi) în
atingere (cu cineva sau ceva) = a fi
în contact. Nu intrase în atingere
cu zeii. A.XENOPOL, ap. DDRF.

Copiii domnului Boghi-
ropol... nu veneau în
atingere cu copiii din
mahala. PAS, 2.I 215.

Văcitură uriază... din tablă de
fier, era goală și rămăna la toate
atingerile din afară. DOMINIC, 8.7.15
literatură progresistă al criticii și
mănatărilor la întinerea... sub
atingerea funerară a reacții-
carismului. V. H. C. Ch. 20. Prim
măsurile de redresare luată
dună acum... se creștea premi-
ele pentru... atingerea nivel-
ului producției din anul
1938. C. E. O. A. B. 10. 2. P. 24. Tre-
săli elementare (duble, limită
atingerea filului) au abrușat
[cu jocul de vole]... S. P. 20?
v. 1. nr. 1487; 1950.

2°

Știrbire, împușinare, vătămare, atacare (a unui drept, a unei pozițiuni etc.). *Facem obstacol rugămintei ca să se întărească și de cătră înălțimea ta și să se păzască... fără atingere sau strămutare.* [Mold., a. 1814] URICARIUL, IV. 188.

[Pl. -tingeri.]

Abstract verbal al

- *Infinitivul* lui atinge.

Off. atins', atinsură, atinsătură, atingătură, atingime.

Vă amintiți ce căutați în partid aici ce ar trebui să aducă cel mai mică atingere unității partidului? GHIU-DEJ, R.P. 56.

ATINGHIE s.f. v. achindie.

ATINGIC s. n. (Bot.) = altângle. (—) DATCULESCU, ap. HEM. 2055-2056.

✓ (despre simțul pipăitului)

ATINGIME s.f. (Creație personală, pentru rima) ✓ delicatete, finete (de percepere).

Dă la simțirile noastre o mai multă gingășime. Adică la pipăeală o neșpusă atingime. KONAKI, P. 268.

— Derivat de la ating cu suf. ~~atinsuri~~ -ime.

ATÍNS s.n. Atingere, contact (cu...). Fața lor s'a vestejit. Ca frunza stejarului De-atinsul brumarului. POP., ap. HEM. 2056.

Abstract verbal al
- Participiul lui atinge.

ATÍNS, -Ă adj. 1°. Lovit ușor, intact în contact.

Care a fost sau este atins.

De-odată auz foznirea unei rochii, Un moale pas, abia atins de scânduri. EMINESCU, p. 48.

2°. Fig. (*Despre scop*)
Ajuns. El e astăzi de sigur fericit, căci el a trăit o viață bine umplută, având dinaintea-i scopuri mari și frumoase, lăsând în urmă-i feluri mărețe, atinse și realizate. STURDZA, E. 33.
Atins de tuberculoză

3°. Fig. (*dupa fr. fouché*) Mișcat, înduișat, emoționat. Eram atins de apetul călduros ce l-au făcut entusiaștii tineri.

Văram plăcut atins cu stăpână estomacului din cere ifatul. ADOVEANU, N. 42.

4°. ← Lovit ușor (de o boală etc.) dragostele... M'au uscat, m'au vestejit. Ca stejarul înfrunzit. Când de brumă e atins. ALECSANDRI, P. P. 244.
Atins de alienație mentală, TDRG. Atins de tuberculoză, Expr. (*despre o persoană*) A fi cam atins = a fi cam înț'o ureche.

270 ha. din cele cultivate cu porumb au fost atinse de seceta. S. Av. de I. E. 1. 1911, p. 114.

Vofticos, tuberculoz în faza incipientă. C. V. 84.

5°. ← Lovit (de o vorbă sau aluzie a cui), cu musca pe căciulă. La aceste vorbe, mulți dintre boieri s'au simțit atinși [- că se face aluzie la ei]; cel cu pricina a rămas ca opărit. CREANGĂ, A. 156. | Ofensat. Cam atins de cuvintele zmeului, i-a răspuns: „Ce? Eu scocioresc aici?” SBIERA, P. 180.

6°. *Specie* (*Invechit*)

Le sau

Pe care-l poți atinge pipăi cu mâna, palpabil (vezi etimologia acestui cuvânt). Aceaste șapte taie se împreună cătră ceale șapte daruri a duhului sfânt, carile sub chipure văzute și atinse varsă în sufletele credincioșilor darurile lui Dumnezeu. EYSTRATIE LOGOFĂTUL (1845), ap. GCR. I. 115.

- Participiul lui atinge cu valoare de *affectiv*.

ATINSĂTURĂ s.f. (Învechit;

Rar)

Atingere, contact. Atinsătură = attactus. ANON. CAR. | Lovire, izbire (în...). Doar n'am hi nice noi cu obraz de marmure sau de hier, — că pre un hier sau pre un marmure cu alâta gloată de atinsături s'are hi sfredelit, dară inima noastră în ce chip n'are hi vătămătă de atâta ponos? SCRISOARE la lui Gheorghe Ștefan vodă către Rákóczy din 1657, ap. IORGA, CH. I. II. 244. [Plur. -turi.]

- derivat dela atins cu suf. -ături. Cf. atinsură, atingături.

ATINSURĂ s.f. (Învechit) =

atinsătură.

Pre călătorie ce-au călătorit și pre atinsură ce s'au atins de pat, om deplin să arată, iară pre ciudesa Dumnezeu deplin să mărturisească. VARLAAM, C. 320. [Plur. -suri.]

- derivat dela atins cu suf. -ură. Cf. atingături, atinsătură.

ATINTĂ vb. I. v. atinti.

ATINTĂRE s.f. v. atintire.

ATINTĂT s.n. v. atintit.¹

ATINTĂT, -Ă adj. v. atintit.²

ATINTĂTOR, OARE adj. v. atintitor.

ATINTI vb. IV.

1°. Trans. (Despre țarc sau țarmul de foc) A îndrepta (țarcul) spre cineva sau ceva, luându-l la țintă
la ochiu, ochind spre el. El se opri și întrebă cine este, așintind pușca asupra tufei. I. NEGRUZZI, ap. TDRG.

Obiectul drept este un

2°. Trans. și refl. (Despre ochi, privire, căutătură etc.) A(și) îndrepta (privirea) țintă spre cineva sau ceva, a privi nemșcat, a pironi (ochii spre), a fixa (pe cineva).

Ochii

Toți își așintescă călăturiile asupra celor viitoare. MARCOVICI, D. 3/20. Îmi așintai călătura mai de multe ori la dînsa. GORJAN, H. IV. Atunci salnic omul ridică a sa frunte și'n ceruri cu mândrie așintă ochiul său. ALECSANDRI, P. I. 125. Ochi' mei ce'n veci la tine Așintesc a lor lumine. id. ib. I. 144.

Ochilor

77/122

Ochi-mi s'așintară pe semnul mântuînței... Prin care-a'nvins barbarii creștinul Constantin. ALEXANDRESCU, M. 26.

Se ridică în tranșe și-și așintă ochii pe moarte ampra tme

Ochii tuturor se așintară la măiastra... ISPIRESCU, L. 283. Spânul repede își așinteste privirile asupra lui Harap-Alb. CREANGĂ, P. 233.

Voi [arborii] așintite wrechea și ascultati. ISANOS, T. L. 35.

SADOVEANU, D. 2. 307. și-a așintit stăruie ochii ampra femeii id. V. F. 106.

Trans. (Obiectul este o persoană sau un lucru) El sălbatic o așinteste. GANE, ap. DDRF.

Omul nalt și slab îl așinteste cu singurul ochiu pe care-l avea. SADOVEANU, D. P. 155.

Notolca îl așintea, deodată, înțelegând, împietrit. DUMITRIU, B. F. 25, cf. 50.

El așintea pe domnul Trancea cu ochii roșuși și galbeni făine. id. b. 51.

Ochilor, atintati În cer icoana sfântă. i. VĂCĂRESCU, P. 105.

Eu socot că a fost el, a șoptit tovarășul meu așintind adăncul tainic al vălului. id. V. F. 79.

Intreus.

3°. Fig. (Rar, impropriu, în loc de țintă). (Despre dorințe, aspirații etc.) Intransa A aspira, a năzu, a tinda (spre...). Fiștecare la interesul său în parte așinteste. DONICI, F. II. 84. Neamurile toate cătră dînsul [= soare] așintesc. ALECSANDRI, P. II. 6.

1-34/20

si (dial.) atant și atintez.

[Pres. ind. atintesc] Si: (dial.) atanti vb. IV, atinta vb. IV (pres. ind. atintez și atint).

— Verb, format din prefixul a-, care arată direcția spre ceva, și substantivul țintă sau verbul ținta. Cf. ținta, (a)ținti, țintut.

— Născut, prin schimb de conjugare, din ațintă. Cf. (a)ținta, ținti, țintui.

ATINTIRE s.f. Faptul de a
 atinti. Cf. atintare, intire, intuire.
Afintarea ochiului
 sifletesc către cele de sus... MARCOVICI, D. 218
atintirea
 armei asupra lui dură doar câteva
 clipe. [Pl. -turi. / Si: atintăre,
 (dial.) atântăre s.f.]
 Abstract verbal al lui
 - ~~Infinitivul~~ lui atinti.

ATINTIT s.n. = atintire. Cf.
 (a) atintat, tintit, intuit. [Si:
atintat, (dial.) atântit s.n.]
 Abstract verbal al
 - ~~Participiul~~ lui atinti.

ATINTIT, -Ă adj. 1°. (despre rare, arme de foc, proiectile etc.) Indreptat

Spre... Moartea mea că-mi va sta... Dintr'un plumb micu' d'argint, Bine'n armă îndesat, Si la pieptu-mi afintat. RETEGANUL, TR. 46, cf. JAHRESBER. VI 68.

2°. (despre ochi, privire, ~~cap~~, etc.)
Intors
Indreptat la..., atent la..., fixat asupra....
Tin ochii lor atintati asupra-i. MARCO-

vici, D. 93.

Sunele, a cărui atențiune eră afintită la cea mai mică mișcare... FILIMON, ap. HEM. 2089.

Privirilo ochilor lui mari erau afintite asupra acelei porți. EMINESCU, N. 69

Gând, cap, urechi etc.)

Gândul meu era afintat la frumuseța Regioi. GORJAN, H. IV 36/37.9

Expr. Cu capul afintit la pază = ~~wachsam~~ **Angos** BARCIANU. Si eu am văzut cărdurile de dropii, culrierând cu pas măsurat și cu capul afintit la pază acele șesuri fără margine [ale Bărăganului]. ODOBESCU, III 148.

(cu funcțiune adverbială) Cu privirile pironite (asupra unui lucru; fix.

It privește afintat, c'un aer infricoșat. C. NEGRUZZI, III 366.

O jumătate de an se munciră cu lucrul acesta, și de ce se uitau mai mult la icoand, de ce ar fi voit să o vadă mai mult... Ar zice cineva, că ce e o jumătate de an de a sta cineva afintit la un lucru...? RETEGANUL, P. II 6.

[Si: atintat, -ă, (dial.) atintit, -ă, atintat, -ă adj.]

- Participiul lui atinti cu valoare de **adjectiv**.

cu ochii'n patru, cu atenția încordată.

Dimoniul stă chemat într'un colț, lângă șer chef, și se uită atintit la diavoleali SA DOVEANU, N.F. 12

Isi pierdu gândurile cu ochii atintiti la curile acelea. DUMITRU B.F. 83 - Mare furt asta a surpinat tataca lor cu ochii atintiti asupra vechesului meu SA DOVEANU N.F. 17. Visam o persoana murato, stand cu ochii atintiti asupra plutei a Staijan. id. p. 53. Cu ochii atintiti asupra mainilor sale PAS. 4. 212.

(Rar)
 ATINTITOR, -OARE adj. (Care
 atinteste. DDRF. [si: atintator,
 -oare (PONTBRIANT) adj.], (dial.)
atintitor, -oare, atintator, -oare adj.,
 (invechit) atintitoriu adj.]

- derivat dela atinti cu suf.
 -ator (-ator).

ATIPEALA s. f. (despre oameni si
 animale) Starea celui care a atipit,
 care dormiteaza, care este

cuprins de un somn usor, care e pe jumătate ador-
 mit; atipita; aromeala (1°). Orologiile cetății
bătuseră repetat, trezindu-i din atipeli în care
intrau ca înstătorul sub valurile prea înalte
ca să poată sălta deasupra lor. + DEMETRIUS,
 A. 60. ^

Lari din atipeala
 lui, căci... Bătăniile
fosuira. GALACTION,
 O.I.137.

Atipeala care-i
intovarasea todea-
una mistuirea, nu
venea ca de obicei
să-l [= pe Duca Jorda]
cupinole într-o mole-
sire plăcută. SADOVEANU, Z. C. 108.

Fig. Lănțedeală, toropeală, îndo-
 lentă, amortire, apatie. Când te
 trezești că ai drepturi, scoala din
 atipeală. JIPESCU, o. 103. Dar ce
 era jalen și atipeala asta. CAMI-
 LAR, T. 219. [P. - peli. | Si: (dial.)
 atăpeală, atipeală, atipală s.f.]

- derivat dela atipi cu suf. -cală.

ATIPÍ ob. IV. I. Intrans. 1.º Ap

adormi ușor,
 a apuca să adormi, a fi pe jumătate adormit. Cf.
 adormi, a romi, piroți, moșal, (a) dormita, cli-
 poci, cucăl. Eu adormitus [= mă culcau] și așipitu.

CORESI, PS. 6. Nu va adormi ~~și~~

~~și~~ (adormi. PSAL. SCH. 422/12, CORE-
 SI, PS. 352), nice va atipi cela ce facește

Țăraiteanii. ARSENIE DIN BISERICANI, ap.

HEM. 360.

Am așipitū pușinel, de-am dormit.

DOSOFTIU, v. 8. 196. Biata noră, care de-a-
 bia așipise, de voie, ne nevoie, trebuî să se scoale.
 CREANGĂ, P. 7. Ce-or mai fi și cutremurele teste, zise
 Ivan... și apoi iară se culcă. Dară, când să aș-
 pească, de-o-dată se aud prin casă o multime de
 glasuri. id., ap. HEM. 2091.

Tugulea... începuse a atipi

lângă foc. ISPIRESCU, L. 326.

Deși abia se innoptase, toți dormeau la cărciumă
 și chiar Ghiță... așipise, când câni începură să
 latre. SLAVICI, N. II, 89. Șeful de masă tresări, ca
 un om care, așipind pe scaun, moșae și se izbeste
 cu barba de piept. DELAVRANCEA, ap. HEM. 2090.

Eu nu pot dormi.

Nici pot atipi. D'un nișez de cal Dincoace de mal.
 TEODORESCU, P. P. 492

De cătră dimineașă
 însă, în revărsatul zorilor, atipi atât bogatul cât și
 muierea lui. CĂTANĂ, P. B. III, 86.

| (Complinit

Am culcat ușor, în inima

inima mea, ca pe un copil care

atipește, această durere scumpă.

GALACTION, o. I 348. Când să at-
 pească, simți că-l bate cineva

pe umăr. SADOVEANU, P. M. 47. F. 88, 89

Când și pui ciuteilor Atipesc

prin ciâng, du mă plec tăcu-

telor Gânduri. TOMA, GV. 64

Carari, în scriștea albi.

vârșit u casei DUMITRU, 3. 213

Joanina Voroncu, dădu den
 unuiri B. uton. id. 107, 74

prin în sau de somn; rar). ~~Toate~~
~~la fața~~ Atăpise și ea de somn.
SEZ. VI iii. Toate la fața, la fîca
pedea, cu ochii de somn clipind, în
somn atipind. TEODORESCU, P.P. 661. ↗

Fig. A se liniști, a se potoli, a se ostoi. Bahus, când în cap îmi intră, Toate grijile-ățipesc. CONV. LIT. ~~1933-1934~~, ap. TDRG.

2°. ~~Atăpesc~~. A dormita, a dormi ușor sau puțin. Când o aflau ai săi în zori de zi că mai atăpește... CONV. LIT. ~~1933-1934~~ ap. TDRG. „Nevastă..., Scoală, mulge vacile...!” — „Măi bărbate, dragul meu, Lasă să mai atăpesc, Că minteni le țircotesc!” IARNİK-BĂRSEANU, D. 456.

La adormii ești de puțin,
d. e. dar de unde te adorm
nici n'am atăpesc, nici
n'am închis ochii! LETE & A.
NOV P.P. 207.

II. (Învechit, neobișnuit)

1°. Trans. A face pe cineva să atăpească. Nu știm, cu ochii, cu vulpea pe cocoș, l-au sărmecat, au cu cuvintele, ca Syrenile cu cântecetele, l-au atăpesc și l-au amăgit? CANTEMIR, IST. 279.

2°. Refl. A se aduce pe sine în stare de atăpire, ~~deși~~ a atăpi. Ca nu cumva, glasul Syrenelor auzind, să se atăpească. CANTEMIR, ap. TDRG. Că

Eu Tomna mă atăpescem. M. CELĂRIANU, POLCA 95.

Nu sînginează în
bibliografia mea!

[Pres. ind. atăpesc, (dial. atăpesc și atăpesc; (învechit) atăpi (ANON. CAR.). | Si: (dial.) atăpi, atăpi vb. IV.]

— Etimologia necunoscută.

✓ Atipirile lui erau de
scuță durată și alternan
cu treziri bruște, ca din
cosmar.

ATIPIRE s.f. ^{Partimen} ~~Partimen~~ de
a atipi și rezultatul ei. [Pl.
-puri.] Si: (dial.) atăpire, ata-
pire s.f.]

Abstract verbal al

- Infinitivul ~~o~~ lui atipi.

ATIPIȚ s.n. = atipire.
Cu egonimul ăsta nu e rost
de atipit. [Pl. -pituri.] Si:
(dial.) atăpit, atăpit s.n.]

Abstract verbal al

- Participiul ~~o~~ lui atipi.

ATIPIȚ, -Ă adj. (Abia
sau ușor) adormit. Atipita,
cu părul revărsat pe perină, pî-
rea ~~mai~~ mai degrabă opera
unui picător celebru.

✓ Ța-ți cățelul și du-te că
e atipit șcripsorul nostru
SADOVEANU, N. F. 37.

- Participiul lui atipi cu valoare de Adjectiv.

ATIPIȚĂ s.f. (Regional) Somn
incomplet, ușor, scurt; somnișor,
pui de somn; atipeală; aroncală (1°).
O atipită de somn. PAMFILE, J. III
83. [Pl. -pita.]

Abstract verbal al

- Participiul lui atipi.

ATIRDISI' vb. IV. v. atãrdisi.

ATIȘERIF s. n. v. kațișerif.

ATIȘOARĂ s. f. ↗

1°. Ață subțire și fir scurt de ață. Cf. ațică (1°). Le-
gându-o cu ațșoară de picior [pe ceucă], o hrănea
și se juca cu ea. TICHINDEAL, P. 166. O parte [din
poame] se înșiră pe o ațșoară. MARIAN, I. 165.

H 156/6.

2°. (Pl. art.) Numele unui joc copilă-
resc, cu o ață lungă legată la cerete
(ca un cerc), care se împletește
printre degetele ambelor mâini,
dând diferite figuri geometrice (nu-
mite: așli'nda, masă, fierăstrău,
apa, cepra etc.); se joacă de obicei
de doi copii. HEM. 2092.

[Pl. - șoare.]

-derivat dela ață cu suf. -ișsoară.

ATIȘT s. m. (Argon, milit.) Ofi-
ter (sau subofiter) de administrație
sau de intendență. IORDAN, LRA. 182.

[Pl. - țisti.]

-derivat dela ață cu suf. - ist.

Personne ATITRAT, -A adj. ^{s.m. sif.} (Frantuzism) care are sau căruia i se conferă (sau recunoaște), în mod obișnuit, un titlu.
 A serie simplă... fără acele servine
 exterioare de „savantlăc”, care plăc
 atăt de mult decadentilor și repre-
 zentanților atitrați ai științei ofi-
 ciale. LENIN, C.V. 1949, nr. 6, 1.

2. firi "lăla"

- N. din fr. attitré idem.

ATITĂ ob. f. v. atata.

ATITICA ado. v. atatica.

ATITUDINE s.f. 1. Poziție a corpului, care răspunde unei anume dispoziții sufletești, fimeții.
 Scoase capul afară din rând, a-
 runcă o privire în te bâtoare..., clă-
 tină negativ capul și reveni la ati-
 tudinea sa obișnuită. IAR, E. 169.

Un motan vânăat pândeste ceva în iarbă, într-o atitudine preticioasă și artificială. CAZIMIR, GR. 127. ||

~~lucru~~ (despre cai) Poziție pe care o ia calul stând, fie în picioare, fie culcat. ENC. AGR., cf. ENC. VET. 164. §

Iluzia Jean...
 tro - o atitudine...
 ma și încă o...
 Satei. PAS. I. 163

2. Fig. Fel de a fi sau de a se purta față de ceva sau față de cineva. [Colonelului] i se părură prea sinceră atitudinea țărăniului. SAHIA, N. 75.

o atitudine disprețuitoare. Dă-mi voie să spun cuvântul. Șanarista. DOMITIAN, E.
 Pe admiram pentru atitudinea lui de cronie țărăneasă. SAȘOVEANU, N. 134. În decu-
 de, un lecol și jumătate, sau prindat... mai multe curente și atitudini de
 cotă în câteva beacuri anterioare. I. WERICH, 6 cf. 13. Cel, hei mare lucrări
 alozate prin muncă voluntară... sunt fidele strălucite ale... atitudinii ac-
 tiva. noui, față de muncă. GHEORGHIOU, DEJ, 2. 229. Engels a definit... atitudi-
 nea Partidului proletar față de țărăniile muncitoare... d. 39 cf. 72. În
 muncă și în viața țărăniilor acționează... rezultată al unei atitudini fa-
 de muncă. I. WERICH, 50 a. 1. cf. 35.

V.T.C. - lista de caracterizare... vintur atitudine
principala hotarita fata de greseli si labirint
AL. MOGHIOROȘ, SARG. 7

(20)

Intrețerea socialistă face... să se desvolte... o nouă atitudine față de muncă. SCANTEIA, 1950, nr. 1703. ~~Expr.~~ A lua atitudine = a-și preciza și a-și manifesta părerea și voința (față de ceva, față de cineva de o problemă, față de ceva, de cineva.) Moș Costache, suprasotat de a trebui să vore atitudinea, lăsare capul. CALINESCU, E.O. I 93. Ou de atitudine = persoană care ia deschis o poziție și este consecvent cu ea.

[Pl. - dini.]

- N. din it. attitudine, dem (< lat. aptitudo), -inem J. Cf. aptitudine.

Peptu a lua o atitudine justa fata de o... carei nationala... la se cunoasitem con... tate istorice... ou... drul carora se des... parer. L. V. A. Cl. M. 40

ATLĂJEL s.n. (Comert) (Invechit) r

Specie inferioară de atlaj. Atlăjel în sa-
trange. DDC (a. 1792) ap. 810. II.
- Derivat din atlaz cu suf. -el.

N.B.
Răuine ordina
din textul tipărit!

ATLANGIC s.n. (Bot.) = altangic.

HEM. 2066.

ATLANT s.m. v. atlanta.

ATLANT s.n. v. atlant.

ATLANTĂ s. f. (Arhit.) Statue care reprezintă un bărbat și e destinată să susțină antablamentul unui edificiu, un balcon etc., înlocuind coloana. LEX. TEHN. [Pl. -te.] Si: atlânt s. m. (pl. atlânti). ib.

✓ Cf. cariatidă.

ATLANTE s. n. v. atlas².

ATLANTIC, -ă adj. (și substantivat) (Oceanul) care se întinde între Europa și Africa pe de-o parte, și Americi, pe de-alta parte; care ține de sau se află în jurul Oceanului Atlantic. ✓

— N. din lat. Atlantius (< grec. Ἀτλαντιός „al [gigantului] Atlas“). Cf. atlas².

✓ Sefii de bandă ai incalzătorilor atlantici... înțelegere cu baze militare țărănești în care... stăpânesc în cadrul. ANA PROKOROV. 19. I. CHIȘINEVȘCHI, COREȘ. 13.

ATLANTIZA' vb. I. Trans și refl. (pasiv sau pronom.) (Polit.) (despre state, popoare, guverne etc.) A (se) încadra, a intra în Pactul Atlanticului de Nord și deci a (se) înrola (economic și politic) imperia- lismului anglo-american; ✓ Imperia lismul american a atlantizat Franța împotriva voinței poporului francez. [Pres. ind. atlan- tizez.] (ZIARELE.)

✓ a (se) marshaliza.

- Derivat dela atlantic cu suf. -ida.

ATLANTIZARE s.f. (Polit.) Acțiunea de a atlantiza și rezultatul ei. Atlantizarea țărilor Europei occidentale se lovește de rezistența popoarelor. ZIARELE.

Abstract verbal al
infinitivului lui atlantiza.

ATLANTIZAT, -Ă adj. Incadrat (intrat) în ~~pe~~ Pactul Atlanticului de Nord; în robii (economiceste și politiceste) imperialismului anglo-american. Guvernul atlantizat al Italiei nu reprezintă voința poporului Italian. ZIARELE.

- Participiul lui atlantiza cu valoare de adjectiv.

✓ Pentru a fabrica ornamente care vor să trimită la moarte pe oamenii simpli din țările atlantizate, ei și apasă cu grele poveri și impozite. ANA PAURER, Cuv. 20.

ATLĂS¹ s.n. (Comert) v. atlas.

ATLĂS² s.n. (Geogr.) Colecție de hărți

geografice legate la un loc, într'un volum; ~~placări~~. Culegere de stampe și de desene adaose pe lângă o lucrare și privitoare la o știință. Atlas istoric. [Pt. - case și

- lasuri.] Si: (după ital.) atlânt ~~și~~, (învechit) atlante s.n. (~~fr~~ - lante).]

- N. din fr. atlas →

(j)

(după titlul unei culegeri de hărți a lui Mercator, 1595 — propriu, numele unui personaj din mitologia grecească, uriașul Atlas: grec. Ἄτλας, -ατος, care era închipuit că poartă bolta cerului pe umerii săi).

ATLĂS³ s.n. (Anat.) Prima vertebră cervicală, pe care se sprijină capul; vertebră atloidă. ENC. AGR.

- N. din fr. atlas.

ATLAZ s.n. (Comert)

Stofă de mătase, lucie numai pe față. Un castan de atlas, MSS. (a. 1572) ap. HEM. 2066. I procoveșu de zurbă și cu florile albi și pre margine de atlas mușchiu, cu patru cănași. (a. 1588) CUV. D. BĂTR. I 199. S'au întins câteva bucăți de atlasuri... pe unde mergea Împăratul. NECULCE, LET. II, 219. Avea dar de la Domn câte un postav măhnut și câte un atlas florentin. GHEORGACHI LOGOPĂTUL, III 315. Le-au dăruit postav, atlas. MAG. IST. IV. 112. Am cheltuit pentru Chișinău 10 coți atlas (a. 1764). JORGA, B. R. 340.

→ 1981/2
→ Imperăcție
→ 311/22

H ib.

Una saltea de aclas (a. 1813). URICARIU, XIV 234/16. Acum învătă în atlasuri, catifele și samurci. FILIMON, C. I 608. Un rânge purpurin vâpei pielea lui, lucie ca atlasul. C. NEGRUZZI, I 42. Inveșmânta pe căpitani totobantilor și cătărășilor cu freaghi și coftorii și cu atlas. BĂLCESCU, M. V. 597. S'au ros florile de atlas, și catifeaua nisipie e mâncată pe margini. DEMETRIUS, A. 5/2. Demipalton superb căptușit cu atlas, cu reveruri roșii de general. BRĂESCU, M. B. 52. Cu scurteica de atlas face multora' n necaz. TEODOR ESCU, P. P. 314.

Fracul germano-francez
nu rar căptușit cu atlas
roșu. CODRU-DĂBĂUȘANU,
ib. ... Perdele de aclas ver-
de, Sustinute de cîrcur de
id. ib. 115. cf. 230.

Se iubit, ea mă
iubește, Cu dra-
goste mă'nuă-
tește, Cu oște-
lul de aclas,
Nor dusmanii
de necaz SE-
VASTOS, P. P. 151/2.

Alte foi de aclas, Negru-s, negru-s pe obrași
Negru-s și pătat. MAT. FOLK. 1329. Foaie
verde de aglas, Am o mândră, Zău cu hăz
SEZ. I 42. Fig. de strălucirea atlasului.

Luna plutește în laie... Pe-un nor de atlas. MACE-

DONSKI, o. I 15. Fluturi de atlas
 se scaltă în această scurgere de
colori, măbind semetia vădului
 lui. KLOPSTOCK, F. 329. [Pl. atlasuri și
 (rar) atlase. | Si: atlas,
 (accentuat în Transilv. atlas), aclar
aclar, aglar, aglar s. n.]

— Din turc. atlas, idem (din n.-gr. ἀτλάς, idem).

ATLET, -Ă s. m. și f.

(Antic.) Luptător (de
 meserie) în exercițiile gimnastice și în jocurile pu-
 blice de trântă și de bătaie cu pumnii. — Mercurius:

Acesta cine este? — Un mort: Sama-
sus atletul. MACEDONSKI, o. I 167.

Synonim

Omul de o mare forță musculară.
 Un cioban' negrit' de soare, cu că-
 masa desfăcută peste pieptu-i de
 atlet. [La proba de stațeta feminină...]
 atletele sovietice au făcut o cursă
 deosebit de spectaculoasă. SCÂNTEIA,
 1950, nr. 1886. | Fig. (rar) Campion,
 luptător de frunte (pentru o doctrină,
 o idee etc.). [Pl. -leti, -lete.]

Un clasament care a
 înregistrat una din
 surprizele concursului
 victoria atletei polone-
 ze Bregulanka. SP. POP.
 2, 1, nr. 1734, 1950.

id. ib. I 71.

-N. din fr. athlète, lat. athleta,
 gr. ἀθλητής idem.

ἀθλητής

ATLETIC, -Ă adj. de atlet. Ca zei, în pieptul lumii să sădească Amor, dreptate și a vânt athletic. NECULUȚĂ, F. D. 34.V

Îmi închipui că nu-i vorba de isprăvele atletice ale fusului ducii tale. SADOVEANU, v. 7. 158. Probele atletice oficiale pentru seniori sunt următoarele: alergări... Sărituri
Anunțuri - COD. ATL, 3.

Pentru sportivi noștri întrecerea atletică la care participă atletii sovietici e o bună școală de sport.

Atletica s. b. =

~~Atletism~~ atletism. Probele de atletică ușoară se vor ține mâine dimineață. ZIARELE.

- N. din fr. athlétique idem.

Codul F (ederatiei) L (omân) A (tletism) se aplică tuturor concursurilor de atletism organizate de guvernele oficiale. COD. ATL, 3.

ATLETISM s. n. Preocuparea, meseria, arta atletului; ansamblu de exerciții atletice. În cadrul bunei prietenii româno-sovietice, au avut loc întreceri tovărărești de atletism între echipele de atletism ale P.R.R. și ale U.R.S.S.

- Derivat dela atlet cu suf. -ism.

- N. din fr. athlétisme idem.

ATLOID, -Ă adj. Care se referă (sau ține de) vertebra atlas.

- N. din fr. atloide idem.

ATLIU s. m. (Arm.) (Învechit,

rar)

Călăreț din armata turcească. Cara Mustafa, cu 300 de alți, lovind pe vrăjmași. DOC. (a. 1788) ap. ȘIO.
— Din turc. alty „cavalor”. ȘIO.

ATMACIUC s. m. (Bot.) v. asmățuchi.

ATMAȚUCHI s. m. (Bot.) v. asmățuchi.

ATMIȘCEA s. f. (Comert) (Învechit, rar)

Un fol de blană. I-amu datu un cal murgu cu șa turcească, cu grana și cu frâu, și o dylamă cabaniță cu guler cu vulpi de atmișcele, roșiu. Doc. (1620) ap. HEM. 2067-8. [P. - cele.]
— Numită astfel după localitatea Akmeceet (sau Ak-Mesgid), numele turcesc al orașului Simferopol (din Crimeea). ȘIO.

Se citează
Doc. (1600), ap.
- 11/12

ATMOSFERĂ s. f. I. 1°. Masa de aer care înconjoară globul pământesc. cf. ~~PANI~~

~~F. 69~~ cf. văzduh. Niciodată mândru vultur..., Acel domn al atmosferei..., De o prăvă-asa bogată încă nu s'a'ndestulat.

ALEXANDRESCU, M. 22. În atmosfera străvezie, împăcimirea și-a întins [noaptea fericită]. MACEDONSKI, O. I. 64. / Aerul pe

sare - l respire uadeva. Dimineata te des-
teptai intr'o atmosfera groasa n' grea. C.
NEGRUZZI, I/29i.

2°. Figi Mediul social inconjurator, lu-
mea in care traeste cineva. Casa lui
le pustnic... si atmosfera lenesa n' fleg-
matica a cafelei, asta era viata lui.
EMINESCU, N. 36. 5

Amintina... somnii
atmosferii de spital,
cu miros de putregai
si evocari lugubre!
KLOPSTOCK, F. 328.

Aceias atmosfera ma coplesea
de intristare in casa noastra.
ADOVEANO, N.F. 46. Pranzul se
pravrit intr'o atmosfera de
letorie. Id. Ib. 160. Poporul
onibru o respins toate in-
carile reactiunii de o-
ca + atmosfera antibi-
otica. V. LUCI, Cov. 9. Se
reat o atmosfera de in-
vedere reciproca intre
amieni mincii de nati-
onalitate rombna, ungara
celelalte nationalitati.
d. Ib. 14. cf. A.M. 28.

3°. Stare de spirit si afectiva
care planeaza asupra unui grup
de oameni. Masa de seara de-
curse intr'o atmosfera apasata. CA-
LINESCU, E.O. I 121/Expr.

A (si) face atmosfera =
a crea intr'un grup de oameni, intr'o co-
lectivitate, in opinia publica, o anumita
predispozitie afectiva.

II. (Fiz.) Greutatea unei coloane de mercur
avand inaltimea de 76 cm. n' baza de un
cm. patrat (1,033 grame) luata ca unitate de
masura a presiunii. Cazanele cu o presiune
mai mare de 9 atmosfere. SOARE, MAS. 55.
Salariatii care lucreaza in aer compri-
mat vor primi salariile... majorate cu 50%
pentru fiecare atmosfera inceputa de presiune
no. LEG. EC. PL. 286.]

Suntem la Iuliesh.
Poti mica atmosfera.
Cu mai incarca! V. ROM,
DECEMBRE, 1950, No.

[H. fere.]

- N. din fr. atmosphère idem.

ATMOSFERIC, -Ă adj. de (sau

din, în) atmosferă. Cercul atmosferic al banatului de Severin[ului]. HASDEU, I. C. 153. ~~Fenomene atmosf.~~ ofensiv. Joi, 5 August. Presiunea atmosferică

767 mm. SEBASTIAN, T. 30. Fenomene atmosferice.

-N. din fr. atmosphérique idem.

ATMOSFERIZĂ vb. I. Trans. și

refl. A (se) integra într-o anumită atmosferă (II 2°-3°). Cf. BUL. FIL. II 224 cm. S'a atmosferizat ușor cu viața din Capitală. [Pres. ind. atmosferizeș.]

- derivat dela atmosferă cu suf. -iza.

ATMOSFERIZARE s.f. Faptul de a (se) atmosferiza. secorul aju- tă la atmosferizarea pieței

Abstract verbal al
- Infinitivul lui atmosferiza.

ATNAM s.n. (Învăchit) = >

ahlinam. Răcoți răspunsese... că va fiinea atnamele celfe] de la Soliman II date feroi. ȘINCAI, HR. III 78/. [Pl. - name.]

ATOAIĆĂ s.f. (Învechit)

lapă (de călărie). Turcii împușcă hatoaica sărdarului Iordachi. ARICESCU, ap. ȘIO. [Pl. - Poaice. | Și

hatoaica s.f. -]

- derivat dela at (hat¹) cu suf. -oaică.

ATOATE - v. at - .

A } TOCMA ado. (Învechit, rar) (La scriitorii moldoveni. Se construiește cu dativul sau cu prep. cu sau de)

Întocmai, la (și în același) fel, asemenea, deopotrivă, în mod egal. Să fie amândoi soții și să împărăiască de-atocma în Italia. CANTEMIR, HR. 295. Pismași [vor]... Viața 'n pământ să-mi/ calce, atocma cu pravul. DOSOFTEIU, ps. 25. (Mai ales ca funcțiune adjectivală) Întocmai, la fel, asemenea, de-opotrivă, egal (ca rang, putere etc.).

Esti de-atocma și de- asemenea și ntr'un scaun cu părintele. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2069.

Cel atocma apostol, Constantin împărat. BIBLIA (1688), pr. 8/10.

Gâlceava lungă atocma iaste cu boala hronică. CANTEMIR, IST. 34. Iaste altul atocma acestuia lunatec... idem, HR. 101.

Constantin Brâncovanu... de-a-pururea se silea să supuie pre Domni din Moldova, să-i fie supt ascultare...; ce, cu greu poate să se facă aceasta, având amândoi acești Domni fără osâbite și stăpânirea lor de atocma. MUSTE, ap. HEM. 2069. | Comparabil, care să se poată ase-măna cu... Ori pedostrasul, ori călărețul... nu vei afla să hie de protivă sinețazului căzăcesc...; nice sânt siimenii sârbi sau unguri atocma cu focul Căzaciilor. M. COSTIN, LET. I 311/22. Expr.

A face atocma cu pământul = a face una cu pământul, a dărâma până la pământ (cf. asemenea și un). Pe Troada atocma cu pământul răsipind-o, nice un Troadean viu să nu lasă. CANTEMIR, HR. 92/1. — Compus din prep. a (3°, v. pag. 1^a) și adv. tocma. Cf. întocma(i).

АТОСМА vb. I. Refl. (Inve-
 chit; neobişnuit) A se po-
 trivi întocmai (cu altceva), a
 se adapta perfect (la...). Zid
de marmure în sus se ridică,
cât cu înălţimea ochiului
se atocmă. CANTEMIR, IST. 127.
 [Prez. ind. ~~atocmez~~ / St. (Inve-
 chit) atocmi vb. IV (~~Prez. ind.~~
~~atocmesc~~). BIBLIA (1688), CAN-
 TEMIR, ap. CADE. Cf. BUL. FIL. II
 50.]

АТОСМАТ; А adj. (Invechit;
 (neobişnuit) ← Patrivit,
 asemănat, nivelat. [Padul e-
 ra] între balte împlut, atocmat
peste tot, neated asternut.
 CANTEMIR, HR. 189. *lui?*
 - Participiul ~~verbului~~ atocma cu valoare
 de adjectiv.

Pe toți ea îi înșală... Dorinși nemărginite plan-
tând într'un atom. EMINESCU, P. 125.

Poate că a intrat în spităria
lui Honyu și poartă încă în haine o atomă
de creuzot sau de acid fenic. CARAGIALE,
O. VII { 525X } Atomii de timp sunt elementele
câștigului. MARX, C. 237. Niciun atom din
valoarea capitalului său vechiu nu mai sub-
sistă. id. ib. 513.

2°. (Fiz.-chim.) Cea mai mică
particică a materiei.

După ultimele cercetări, atomul
este o particulă infinitezimală a materiei, comună
tuturor corpurilor, considerat dintr'un nucleu
central, constituit și el din mai multe parti-
cule de electricitate negativă, numite electroni
care se învârtesc în jurul nucleului atomic.
ENC. TEHN. 96, p. 4. P. 4. V

De unde toate
rupura și să otră-
vire, până la atomul
mai mic! F. N. 22.

Când vor izbucni să deslănțue atomii,
vremea de acum va părea celor de
atunci... ca făcând parte din epoca
de piatră a amenirii. BOGZA, C.O. 225.

Memoria și imaginație
date asupra tipului și
săritii a masivelor
bombardamente aeriene.

CONTEMPORANUL, S. II, 1948,

nr. 112, 2/2.

Fig. Un

punct matematic se pierde 'n nemărginirea dispoziției lui, o clipă de timp în împărțibilitatea sa infinitesimală, care nu încetează în veci. În aceste atome de spațiu și timp, cât înfluit! EMINESCU, N. 33.

33. (Zuvechit) (Neobisnuit, impropriu)

Element chimic, corp

simplu. Apa acestui izvor... nu e analizată... nu știe nime din ce atomuri se alcătuește. C. NEGRUZZI, 1. 317.

[Pl. - toni și (Zuvechit) - tone și
- tonuri. | Si: vatona s.f. (Zuvechit)]

— N. din lat. atomus (< grec. ἄτομος — propriu care nu se poate despică și tăia, indivizibil — din ἀ- privativ și τέμνω „tăia, despic”. Pentru sensul fig. de la Eminescu, N. 33, cft. expresia din Sfânta scriptură în ἄτομος [in atomo, Tertulian] „intr'o clipă”).

ATÓMIC, -ă adj. A(t) atomilor,
de atom(i), privitor la atom(i). Se
proporții atomice = foarte mic, micros-
copic. | (Chim.) Teorie atomică = teo-
rie întemeiată pe proprietățile atomului. |
Greutate atomică = greutate relativă a
atomului corpilor simpli (în raport cu
atomul de hidrogen). | Notatie atomică =
notare a corpilor bazată pe greutatea
atomică a elementelor lor. | (Fiz.) Energie
atomică = energie închisă (continută) în
interiorul oricărui atom și care poate
fi eliberată prin anumite metode și
pusă în slujba omului. Electrificarea
generală, gazele, foto-elementele, tehnica radio-

✓ Era atomică = era a utilizării energiei atomice. |

activă, tehnica reactivă și energia atomică vor fi în întregime puse în slujba omeniirii.

CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 112, 9/2, cf. 164, nr. 3/1.

✓ Armă atomică = armă (a cărei putere de distrugere este) bazată pe energia atomică, s.s.

bomba atomică. Dela început, imperialiștii americani au văzut în monopolul ce credeau că-l exercită în domeniul armii atomice, un mijloc de luptă împotriva suveranității și independenței

popoarelor. CONTEMPORANUL, S. II, 1949, nr. 156, 3/5. cf. 1948, nr. 108, 2/2. | Atomica ~~Substantivul~~ {s.f.} = Bombă

✓ Agentii imperialiștilor au făcut multă zarvă asupra pretinsului secret al bombeii atomice RĂUT6, 72. 10. 37.

Agonul imperialist are mai re. nici... monopolul bombeii atomice. ANA PAUKER, CV. 19.

bă atomică ✓ Reactionarii și imperialiștii anglo-americani încearcă să sperie popoarele libere ale lumii cu „atomica”. ZIARELE.

2°. Care ture de, care se bazează pe arma atomică. Fortele păcii, în frunte cu U. R. S. S., au înfrânt imperialismul atomic. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 107, 3/1. Santajul atomic a fost demascat. ib. nr. 107, 3/1.

-N. din fr. atomique idem.

ATOMICITATE s. f. (Chim.) Atomicitate = Valență atomică. Corpurile simple diferesc între dinsele... și prin aptitudinea ce au de a se combina cu cantități deosebite din alte corpuri... Această proprietate ce au atomii corpurilor simple de a se uni cu un număr diferit de atomi ai/ altor elemente se numește „valență” sau „atomicitate”. POZI, CH. 146.
- N. după fraz. atomicitate.

ATOMISM A. n. o.
1°. (Filos.) Sistem de cugetare care explică formarea universului prin combinarea întâmplătoare a atomilor (at. ales în sensul antic al acestui cuvânt).

măi

2°. (Chim.) Teoria atomică a chimiștilor.
Sevenit unul dintre aștrii atomismului,
Friderich Joliot Curie n'a încetat să se
numească discipolul lui Langevin.
SCANTEIA, 1947, nr. 736. ✕

- N. din fr. atomisme.

ATOMIST, -Ă adj., subst. m. și f.
1°. Adj. De atomism, a(l) celor ce admit atomismul, atomistic. Doctrina atomistă.
2°. Subst. Partizan al atomismului. La acesta lucru [al existenței unei pronii cerești], dovezile... aporia de n'ar dezlega... filosofia atomiștilor socialele muritorilor și, cu dinsele împreună, lucrurile lumesti ar stăpâni. CANTEMIR, IST. 300.

V; parti sau al uti li bari
bombei atomice (ca
armă de distrugere).

Jongloriile fizicienilor
atomisti burghezi contem-
porari i due pe acesia
la concluzii despre „li-
berul arbitiu al electrom-
iei”.

CONTEMPORANUL, s. II. 1949, nr. 120, 7/6.

- N. din
- Derivat dela atom cu suf. -ist. (La Lautenuir,
din lat. scolastică atomista idem.)

ATOMISTIC, -Ă adj. ≙ Relativ la atomism, care admite atomismul. Doctrina atomistică. ≙ / de felul atomilor; (fig.)
ca parte despărțită de întreg, izolat, individual.
Comportarea doar atomistică a oamenilor
în procesul lor social de producție și deci forma
propriilor lor raporturi de producție,

care are un caracter „material-obiectiv” și este independentă de controlul lor și de activitatea lor conștientă, se evidențiază în primul rând prin faptul că produsele muncii lor iau „în mod general forma de mărfuri” MARX, C. 116. / Substantivat

(fr.) Sistem filosofic al atomiștilor (din antichitate).

Boltzmann afirmă că „cei care cred că înlătură atomistica prin ecuații diferențiale, nu văd pădurea din cauza copacilor.” LENIN, MAT. EMP. 325.

— N. fr. atomistique, germ. atomistisch și Atomistik.

ATOMIZĂ vb. T. Trans. și refl.

1.° A (se) desface în atomi; (fig.) a (se) șărămăta, a (se) decompune.

2.° Trans. (=fact.) (Neobismuit) A integra, a adapta (ceva) ritmului „ereii atomice.”

Un academician [francez, întrebat de ce să anunțat ^{abia} tomii pentru 1992 publicarea noii ediții a Dictionarului] a răspuns: „Noi nu voim să atomizăm cultura. Era atomică nu se aplică fenomenului

cultural.” CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 106, 12/3.

[Prez. ^{ind.} ~~atomizezi~~ atomizezi.]

~~atomizezi~~
— Derivat ^{ula} atom cu suf. -iza..

ATOMIZATOR, -TOARE adj. ↗

- 1.° Care atomizează (1°).
- 2.° (Tehn.) Substantivat (v. n.)

Aparat care face să treacă un curent de aer în contact cu apa și să ~~se~~ ^{vă} evaporeze în particule extrem de fine. ~~cf.~~ IONESCU-MUSCEL, TES. 626.

- Derivat dela atomiză, cu suf. -(ă)tor.

(Rar)

ATOMOMANIE s. f. (Polit.) (Preocupare

obsedantă de arma atomică; psihoză ~~politica~~ ^{politica} a imperialiștilor anglo-americieni atătători la război. Atomomania a mers atăt de departe încât

domni care ocupă locuri de răspundere în aparatul guvernamental american, ..., nu se mai mulțumeau

să înceteze la războiul împotriva Uniunii Sovietice,

dar începuseră să croiască planuri precise de utilizare

a aviației de război și a bombelor atomice pentru

distrugerea înfloritoarelor orașe sovietice. CONTEMPORANUL,

S. II, 1949, nr. 156, 3/6. [Pl. - nîi.]

- Compus din atom și manie.

ATON, -Ă¹ adj. (Med.) (Frantuzism, rar) (despre țesături musculare, despre expresia ochilor) Fără vigoare, fără vlagă, fără vitalitate, oboșit, lănced, adormit ( ), mort ( ).

(Cu valoare ~~adverbiale~~ adverbiale)

În fumul de țigară se risipea aton. BENIUC, C.P. 41. [Accentuat și (rar, după gree.) áton.]

- N. din fr. atone, gree. ἀτονος destins, molesit, slab.

ATON, -Ă² adj. (Gram.) (despre vocale, silabe sau cuvinte) Fără ton, fără accent, neintonat, neaccentuat. Cf. fon, fonic. [Accentuat (rar, după gree.) áton.]

- N. din fr. atone (formație savantă din ἀ- privativ și fon).

ATONALISM s.n. (Muz.) Curent burghez, formalist și decadent, și teoria profesată de el, recomandând atonalitatea, lipsa de tonalitate definită, (în compozițiile muzicale).

Însă transformarea pe care creația muzicală din R.P.R. o face prin găirea unor forme accesibile... nu poate fi rezultatul unor simple eliminări ale tensiunilor de formă (disonanțe, atonalism etc.)

despruse de continut. CONTEMPORANUL, S. II, 1949,

nr. 158, 5/5-

Atonalismul,

impersonismul, formalismul, diversele haine petrecite

ale unuia și aceluiași substrat, ale cosmopolitismului,

pătruns abia cu capitalul monopolist străin spre

sforșitul sec. 19 și începutul sec. 20. ib. nr. 160, 1/5.

D. Dumitrescu a scris folclor într-o vreme când, la modă era

atonalismul cel mai absurd ib. nr. 138, 8/3

- N. din fr. atonalisme ?

ATONALITATE s.f. (Med.) Lipsă
a unei tonalități precise (definite).

- N. din fr. atonalite idem.

ATONIC, -Ă adj. (Med.)

De lăncezeală, caracterizat prin atonie. Stare atonică. Cfr. tonic.

- N. după fr. atonique idem. Cf. aton.

ATONIE s.f. (Med.)

(Despre țesuturi musculare) Faptul de a fi aton, lipsă de energie, de vitalitate, de vlagă, moliciune, lăncezeală (a organelor). Atonia stomahului. Atonie intestinală.

- N. din fr. atonie, grece. ἀτονία destindere, molesire. Cf. aton.

ATOS, -OASA adj.

Fibros, cu fibre, filamente
seu, ato^a in structura sa; care se poate desface (lesne)
in fricile se, ato; (despre rãchiti etc.) lemu-
nos, bãtos (VAIDA).

Cooaja ce(a) pe din afarã [a nucii
de cocos] erã afoasã, ca cânepa. DRĂGHICI, R. 51. 1
Fig. (Despre oameni) Prea puțin maleabil, prea pu-
țin flexibil, colțuros, bãtos (~~...~~ cf. TDRG);

→ 51/16.

rigid; supãrãcios (COMAN, G.L.); gata
sã se supere pentru nimicã toatã,
susceptibil, iritabil (Com. i. IORDAN).

- Derivat dela atã cu suf. -os.

ATOT - Element de compozitie (tra-
ducãnd pe latinescul omni-) care dã cu-
vintelor compuse cu el (in generale adje-
tive si - mai rar - substantive) înțelesul:
~~de~~ peste toate. Atotcuprinzãtor, atotpiter-
mic, atotpãtere, atoste - înțelegere. [Si: (rar,
~~în forma~~ pl.n.) atoste -.]

îti-

- Genitivul adjectivului tot.

ATOTCUPRINZĂTOR, -OARE adj. Care
cuprinde toate. Lupta pentru economii în
producție... depinde în primul rând de
organizarea unei evidente juste si atotcu-
prinzătoare a utilajului, materialelor si a
tuturor bunurilor. EV. CONT. 151.

- Compus din atot + cuprinzător.

ciãpãrã la
dãt futelele: (peste
toate).

A-TOATE-ÎNTELEGERE s.f. Întelegere pentru toate lucrurile, situațiile etc. Înțelegerea sa a arătat a-toute-intellegere în milă. SA DOVEANU, D. P. 139.

- Compus din a-toute- + întelegere.

ATOTMISTUIȚOR, -OARE adj. Care mistuiește ~~tot~~ totul. Citește cuvântul armaghedonului, ... martor atotmistuitor prin foc al puterii lumesti. DAVIDOGLU, M. 50

- Compus din atot- + mistuitor.

ATOTPUTERE s.f. ^(învechit) = atotputernicie. Așa atotputere [a lui Dumnezeu] nici mai scade, nici slăbește. KONAKI, P. 272.

- Compus din atot- + putere.

ATOTPUTERNIC, -Ă adj. (Atribut acordat - de obicei - de către credincioși lui Dumnezeu) Care poate totul; onnipotent, atotputernice. Făcând

rugă la A-tot-puternicul Dumnezeu ca să-l întâlnească cu ajutorul cel de sus, au eșit din biserică. NECULCE, LET. II 144/23. Oneazul Dimitrie Galfin... era a tot puternic în sfat. C. NEGRUZZI, II 145. (Substantivat, m. sg.) Dumnezeu.

- Compus din atot- + puternic.

ATOTPUTINTĂ s.f. (formatică cărtură-masă) = atotputere. BARCIANU.

- Compus din atot- + putintă.

N.B. citează după ATOTPUTERNICIE!

următor - pg. 42 B

426
ATOTPUTERNICIE s.f. Putere totală,
desăvârșită, peste toate; omnipotentă, atot-
putință.

O, Doamne! Tu care ții soarta mea în-
tru a în mână și mă sprijinești cu a tot puternicia
ta, cine sânt eu, ca să-ți aduci tu aminte de mine?
MARCOVICI, D. T. Atotputernicia divină. MAIORESCU,
L. 81.

11/16
Tată cum, mulțumită atotputerniciei
facătoare de minuni a prosoptului meu,
iesii din o...grea încercătură. HOGAS, M.N. 95.

- Compus din atot- + puternicie.

ATOTPUTINTE adj. (Înviechit,
formație cănturărească) = atotputernic.
BARCIANU.

- Compus din atot- + putinte.

ATOTRĂBDĂTOR, -OARE adj. Care
răbdă orice, totul. Bunreșeu ~~atotrăbdător~~ cel Atotrăb-
dător n'a putut să le mai răbde ~~toate~~ toate acestea.
SEZ. VI 102. [Si: (dial.) atotrăbdătoriu adj.]

- Compus din atot- + răbdător.

ATOTȘTIITOR, -OARE adj. v. atotștiitor.

ATOTȘTIITOR, -OARE adj. Care știe
totul sau 'toate; omniscient. Grea te
creși atotștiitor! [Si: (formație cultă) atotștiitor,
-oare adj. POLIZU, COSTINESCU.]

- Compus din atot- + știitor.

ATOTȘTIȚĂTOR, -OARE adj. v. atotștiitor.

ATOTȘIȚĂTOR, -OARE adj., s.m. și f. (Persoană sau divinitate) care ține totul în puterea (sau în mâinile) Sale, de care depinde totul sau toate; Dumnezeu.

Marturisitori ai a tot fiitorului. MINEIUL (1776), 149. Dumnezeu este a tot fiitor, cu adevărat. DRĂGHICI, R. 80. Creș într'unul Dumnezeu, Tatăl a-tot-fiitorul, făcătorul cerului și al pământului...

→ 36/21

[Si: (~~di~~ învechit și dial.) atotștiitorin adj.]

- Compus din atot- + știitor.

ATOATE-VĂZĂTOR, -OARE adj. v. atavăzător.

ATOTVĂZĂTOR, -OARE adj. care vede totul. [Si: (învechit și dial.) atotvăzătorin, ~~adj.~~] atoate-văzător, -oare adj.]

- Compus din atot- + văzător.

ATÓXIC, -Ă adj. (Med.) Neveninos, neotrănit; netoxic. Substante atoxice.

-N. din fr. atoxique (grec. α-privativ și lat. toxicum otrăvă [în care se învâneau săgețile], grec. Τοξικόν idem).

ATRABILĂR, -Ă adj.

(Psih.) (După concepția clasificării temperamentelor din psihologia burgheză). Care aparține tipului „umoră”, melancolic, cu „umoră neagră”. Umore atrabilară. Melancolic, trist, posac. Un temperament atrabilar. ION CRHICA, ap. CADE.

-N. din fr. atrabilaire idem.

ATRACȚIE s.f. 1°. Putere de a atrage, de a trage (ceva) după sine, atragere. Atracția soarelui se exercită asupra ~~planetelor~~ planetelor con-
comitent. | (Fiz.) Legea atracției

tuturor H

~~lezi~~ universale: legea după care toate corpurile din natură se atrag unele pe altele direct proporțional cu masa lor și invers proporțional cu pătratul distanței dintre ele. [Tânărul care se instruește] să înțeleagă a stelelor rotire și atracția ce trebuie să aibă între ele. C. NEGRUZZI, II 262. | Atracție magnetică, electrică: puterea ce o are magnetul sau un corp electrizat de a atrage alte corpuri.

Atracție

capilară: capilaritate. Cf. HERESCU, N. TEHN. MEC. 15.

(Chim.)

Atracție moleculară: forța de coeziune pe care o au între sine moleculele unui corp.

Atracțiunea acestei odăi misterioase mă urmărea și în vis.

GALACTION, O. I. 27.

[Felix] încerca față de ea [de Otilia] o atracție care devenea din ce în ce mai tiranică.

CĂLINESCU, F. O. I. 76.

Palatul devenise centrul de atracție a tuturor forțelor reacționare. GEORGHIO DE J. R. P. 18.

2°. (Mai ales la pl.) Ceva care te atrage prin partea sa plăcută, distracție, plăceri, amuzamente.

Ofiterul... intimidat de tinuta onestă a casei și de lipsa de atracții fizice... dispăruse. CĂLINESCU, F. O. I. 69. Pareul de

atracții pentru copii.

[Pl. - tractii. | Si: atracțiune s. f. (pl. - ~~uni~~).

-N. din fr. attraction idem.

ATRACTIÓS, -OASĂ adj.: atractiv. ↗

Uniforme atractive. CUV. LIB. 15. I. 1936, 77

Amere atractive. Verbe atractive.

[Pronunt.: -li'-os, -ti'-oá'-sá.]

- derivat dela atractive cu suf. -os.

ATRACTÍV, -Ă adj. ↗

Care atrage, care are putere de atracție, atrăgător. Putere atractivă.
- N. din lat. attractivus, -a, -um, idem.

Posturile noastre de
redio trebuie... să facă emi-
siunile atractive și plăcute
prin programe bine întocmite.
CONTEMPORANUL S. E., 1957, nr. 223, 2/11.

ATRĂGĂTOR, -OARE adj. Care atrage,

atractiv. / Fig. Care are în sine ceva (plăcut) care te atrage. Cf. ademenitor.

O! mare... Tu ești atrăgătoare, Ca
visul început. ALECSANDRI, P. III, 98.

[Într-o carte în folul lui Laocoon] mintea citito-
rului..., călăuzită de o critică judicioasă și atră-
gătoare..., ar trece în revizuire toate creațiunile prin
care geniul sau talentul au știut... să idealizeze in-
stinctele și faptele vânătoarești ale omului. ODOBE-
SCU, III 51.

- derivat dela atrage cu suf. -ător.

1
ATRAGE vb. III. Trans. si
refl. (= reciproc) A trage (ceva) la
(sau spre) sine.

Se numesc „magneți naturali” cor-
purile care... au prin ele inele proprietatea de a
atrage fierul. PONI, F. 232. [Există] o putere care atrage
corpurile către pământ. Această putere se numește
„gravitațiune”. id. ib. 16. Corpurile încărcate cu
„electricități contrare se atrag. id. ib. F. 195. | A face
(pe cineva) să vină (la el, spre...). Cf. a ademeni.
Veni dară în Valachia, unde îl atrăsese prezența
unuia din cei mai mari dignitari ai bisericii. URI-
CARIUL, X. 377. [1885]. Arcașii... la fugă se gătesc,
Cercând să atragă Leșii din tabără afară. ALECSAN-
DRI, P. III. 221. [1858]. Au atras într-o cursă. (Și într-o
poezie pop., transeris probabil greșit, în loc de „să
tragă”, sau poezia va fi fost făcută de un om cu car-
te) Acest cimbrisor S’atrage voinici cu dor. MARIAN,
SE. II. 58. || Fig. Toate micile mizerii [ale] unui su-
flet chinuit Mult mai mult îi vor atrage decât tot
ce ai gândit. EMINESCU, P. 227. Tu îmi vei răspunde,
că e bine... Să-mi atrag luarea-a-minte a bărba-
ților din țară. id. ib. 229.

Pe cât e de simpatic col dinții, în greselile lui chiar,
atât acesta de-al doilea nu atrage nici prin însu-
șirile pe care le are. IORGA, L. I. 78. Purtarea sa
i-a atras asupra muștrății. | Fig. A aduce

ceva după sine ca urmare și drept
consecință (în mod autamat). Con-
damnarea definitivă [pentru anumite
infrațiuni penale] atrage destitu-
rea de drept din funcțiune. COD.
PEN. R.P.R. 404, cf. 505. [Pres.
ind. atrag.]

-N. format din a- + trage
(după fr. attirer.)

Lunai după ce n'o. mai
rămases nimic pe frondul
de lemn... lăsa steaua
a crezut venit momentul
să atragă luarea aminte
a lui moș Vasile. SA DOVEA
NO. N.F. 126 cf. VITNER, R. 44.
Tovarășul Stalin atrage
atenția popoarelor lumii
asupra posibilității es-
tării războiului. ANA PAU.
KOL. CUV. 11.

Prezența lui [golden-
g] în fața magazinului
atras mulți clienți
MIA, N. 109. În scopul
să atragă în coope-
rative masle largi ale
ce muncesc. LCC.
PL. 246.

gesele. o să mă omorez, ca
nu atragă porza rea do-
U, B. F. 53. Nu atras la
SA DOVEA NO, N.F. 162. Și
baza democratică
regimului, atrăgând... tot
multi oameni ai muncii...
gospodărirea treburilor
AN A PAU KOL. 23 AUG. 15.
nea. (tineretului comunist
) trebuie să atrag(e) tineri
în lupta generală a pro-
letariatului. AL. NOB. 10 ROS, SPIS. 9

se pusese la cale...
grea domnului și răpirea
îngunghierea lui. PA 5, 4, 112.
ea unor organel de organe
puterii locale, va însemna
grea la opera de conducere
treburilor Statului a marilor
lure GH 20 R. 6 H 10 - DE J, R. P. 22.

ATRAGERE s.f. Acțiunea de
atrage și rezultatul ei. Cf. ade-
menire, tragere de inimă. Atrage-
rea lui în vântul distracțiilor
marului oraș s'a petrecut fără
să-și dea seama.

Abstract verbal al
- Infinitivul lui atrage.

ATRĂS, -Ă adj. Tras cã tre... sau (~~trã~~)
de cã tre...

Colonii de lumi pierdute... Sãnt
atrãse în viață de un dor nemãrginit. EMINESCU,
p. 222. Fãcu vr'o doi-trei pași și simți cum prici-
rea ei era atrãsã într'o parte a prãvăliei. SANDU-
ALDEA, SÂM. VI 1071

D. I. Calinescu... [a] crescut în
iritul acestei mentalități a
enghezei în declin, atrãs de
armeeul speculativ al unei
emenea gândiri VIŢINEŢ, CR. 109
n Orientul Apropiat Sina, Liban...
unt atrãse mase tot mai largi
a mișcarea națională de elib.
re. ANA PADURE, CUV. 17. Activul de
atori... [trebuie] atrãs sistematic
elaborarea planurilor de
unici ale fratelui I. CHIȘINEVȘCHI,
OR. ESP, 24.

- Participiul lui atrãge cu valoare de
adjectiv.

ATRĂȚEL s.m. (Bot.)

ATRĂȚEL s.m. (Bot.) v. arãriel.

de contizat la
arãriel

ATRIBUA vb. I. v. atribui.

ATRIBUI vb. IV. Trans. si refl. (=pasiv)
 (Construit cu dativul, mai rar cu prep. la)
 A da (ceva cuiva) ca o parte ce i se cuvine;
 a repartiza (cuiva ceva). Cf. asigna, conferi. Sintaxa lucrurilor ce s'au repartit, cantele s'au atribuit.
Prezidiul a atribuit cantele celui mai bun la concurs 3 volume de auto logie lirica. I s'a atribuit fratelui tau partea cea mai mare din premiul obtinut.

A socoti (ceva) ca propriu cuiva. Ii atribui calitati pe care nu le are. Omul ingamsat isi atribui numai sine pricepere si inteligenta.

Căderea năpresnică a lui Bucșan... mi se atribuia tot nic. SADOVEANU, N.F. 157.

2°. A pune ceva în (sa pe) seama, în socoteala sa în spinarea cuiva (ca fiind el autorul sau pricina acelu lucru). [Tatăl meu] atribuind stiinta mea la vrednicia invățătorului, porunci să cumpere... un benic, pre care il trimise dascalului. C. NEGRUZZI, I 11. Negreșit că nu invenționa gravurii cu apă-tare ce i se atribuis [lui Albert Dürer] ii va câștiga mai mult preț în ochii tăi. ODOBESCU, III 61. Inii

place să atribuesc starea asta a spiritului meu lipsei de petrecere și de distractie. CARAGIALE, O.

VM 77 Expr. A si atribui (ceva) =

a se da drept autorul sa cauza unui lucru, a si aroga (ceva) Isi atribui numai stocul reșita acestei întreprinderi.

[Pres. ind. atribui si atribuesc. | Si: (învechit) atribui vb. I.]

- N. din fr. attribuer.

ATRIBUIRE s.f. ^{Acțiunea} Faptul de a atribui.

- Infinitivul lui atribui de-
venit Abstract verbal

Care a fost sau este atribuit;

ATRIBUIT - ă adj. ^{dat, repartit} Care este
^{pus în scara lui} atribuit. Leptositalul ... atribuit
lui Neului Muste. M. KOGĂLNICEA-

NU, LET. II 5. [și: (învechit) atri-
buat, -ă. Adj.]

- Participiul lui atribui de-
venit adjectiv: cu valoare de

Secret... pentru fixa-
rea unor atribuțiuni
cu caracter economic

ib. 143. | 5

(Impropriu, franțuzism) Atribuire. Sânt
manuscripte... care dau această compilație... fără
prefața inițială... și fără atribuția ei vreunui scri-
tor oarecare. IORGA, I. I 270. [Pl. - atribuți.]

Si: atribuțiune s.f. (~~pl.~~ - uni).]

- N. din fr. attribution.

ATRIBUȚIUNE s.f. v. atribuție.

ATRIBUTIV, -Ă adj. ~~atribuțional~~ (Gram.) Care
exprimă un atribut sau are funcționea unui atribut.
Propozițiune atributivă.
- N. din fr. attributif.

ATRISTĂ vb. I. v. intrista.

^{1°}
ATRIU s.n. (Arhit.) / (Antic. ro-
mane)

Curte interioară a caselor romane, în
de obște înconjurată de un portic acoperit.

^{2°}

Partea din mijloc a unei biserici. Planul [bisericii]...
oferă... după principiile clădirilor bizantine, două
corpuri principale: în față un „nartex” sau „ad-
von” pătrat și din dosul un „atrium” sau „choră”,
formând o cruce cu laturile egale, cuprinsă într’un
al doilea pătrat... și „absida” sau fundul, în loc
de-o singură „celă” sau altar, prezintă... trei altare.
ODOBESCU, I 389.

✓ Pronunt. a-tri-u(m).

[✓ Pl. (rar) atriuri.] Si: (direct din
lat.) atrium s.n. (~~pl.~~ atriumuri).]

- N. din lat. atrium.

ATROCE adj. invar. (Frantuzisim) se o mare cruzime, sânge-ros, groaznic, cumplit, fîeros.
O crimă atroce. | Fig.

In functie
a verbului

Nici o iluzie a tinereții nu mi-a săgetat mai atroce sufletul decât aceea a actoriei. KLOPSTOCK, T. 105.

Doam atroce... articole... au provocat și exasperat masacrele de halucinantă amintire. CA. PETRESCU, T. II 380.

-N. din fr. atroce idem.

ATROCITATE s.f. (Frantuzisim) Cruzime respusă. / Tăpă fîroasă, respus de crudă. | Atrocitățile trupelor Statelor Unite împotriva populației pașnice din Coreea a stârnit indignarea întregii opinii publice din toată lumea. [Pl. -tăți.]
-N. din fr. atrocité idem.

Scârteia... a demarat
hipul bestial al imperia-
listilor americani... care...
săvârșit atrocități și
crimi... împotriva [Coreei]
CHISINEVȘCHI, CORESP. 10. Se
omnt atrocități infiră-
care împotriva eroicului
șpor coreean. CONTEMPORAN
ANUL 1950, nr 241, 2.

ATROFIA vb. I. (Med.) Trans.
 și refl. A (se) slăbi (de tot) prin
 atrofie, a (se) istovi sau a (se) us-
 ca (încetul cu încetul) prin a-
 trofie. Cf. închirici, pipernici.
Tesuturile de sub carne se neb-
 liază (atrofiază) și se strâng...
 ENC. VET. 92. [Prez. ind. atrofiez.]

- N. din fr. atrophier idem.

ATROFIARE s. f. v. atrofiere.

ATROFIAT, -Ă adj. Slăbit (de
 tot), uscat sau istovit prin atrofie. rebus
 Cf. închiricit, pipernicit. Apendicele
 vermicular este restul atrofiat al
 unui organ care nu avea nici-o
 funcțiune în organism.

- Participiul lui atrofia cu valoare de
adjectiv.

ATROFIC, -Ă adj. (Med.) Cauzat atim 22
 de atrofie.

Alteratiuni de ordin regresiv,
atrofic. H PARHON, B 36. | Care e atrofiat.
 „Inima senilă pură” ar fi o inimă atrofică.
 id. ib. 15.

- N. din fr. atrophique.

ATROFIE s. f. (med.) Istovire (uscare cu încetul) a unei părți a corpului sau a unui organ care, ne mai funcționând, nu mai e hrănit de circulația sângelui. cf. consumptiune, închircire, pipernicire.

[La un bătrân de 115 ani] măduva sternală era activă, dar s'a notat atrofia măduvei femurului și atrofia splinei. PARHON, B. 38. [Pl. - fii.]

- N. din fr. atrophie idem.

ATROFIERE s. f. Acțiunea de a se atrofia și rezultatul ei. A doua urmare rea a reflexivismului e atrofierea voinței. GHEREA, CR. III 88. [Pp. - eri.] Si: ~~at~~ (rar) atrofiere s. f. (H-ări).]

Abstract verbal al
infinitival lui atrofia.

ATROPINĂ s. f. (Chim. Farm.) Alcaloid extras din ~~la~~ mătrăguță (beladonă). Atropina dilată pupila ochiului.

- N. din fr. Atropine (derivat din lat. naturalistilor atropa, numele științific al mătrăguței).

(Rar.)
 ATRUPAMENT s.n. (Grupare,
 reunire de unități militare.)
 Adunare spontană de oameni.
 Dacă evadarea s'a produs prin
 atrupamente sau în tovărășie.
 COD. PEN. R.P.R., 382. [Pl. ~~ate~~
 -mente.]
 - v. din fr. attroupement, idem

ATU s. n. ~~Atout~~ (La joc de cărți; franțuzism)
 Carte de culoarea care bata pe celelalte (fînd
 scoasă jos, la întai, sau după oricare alte con-
 ventii), (pop.) coz. / Fig. orice element ca-
 re ță cuiva o superioritate, un
 avantaj, o șansă (în plus).

Mioara pierde
toate atourile celui
care conducea
discuția. CA. PETRESCU,
 T. II, 147.

Și resping cu furie
propunerile sovietice
de distrugere a ar-
melor atomice, spe-
rând să-și păstreze
astfel un "atout."
 CONTEMPORANUL, 1948,
 nr. 107, 3/4. [Pl. atouiri și atule
 (BUL. LINGV. I. 31, IV. 51.), atule
 (BUL. LINGV. V. 222.)] / Și: (refăcut
 după pl. atule) atâ s. f.]

Tatouri.

- N. din fr. atout idem.

(Transilv.)

ATUCĂ s.f. (Diminutiv al lui ata; atică (1°), aticoană (1°). CDDE.

[PP. - tucii.]

- Derivat dela ata cu suf. -ucă.

ATŪNCE adv. v. atunci.

ATŪNCEA adv. v. atunci.

ATŪNCEASI adv. v. atunceași.

ATŪNCESI adv. (Învechit) (despre două acțiuni, întâmplări, evenimente etc. concomitente)

Tot atunci (și), tot în timpurile acelea, chiar atunci, atunci imediat, chiar în acel moment. Dacă stătu Foca împărat și dobândi scaunul și steagul, atunceași tremoaseră de prinsură pre Maurichie. MOXA, 374/20. Să întoarsă sufletul ei și învise [= invi] atunceași. VARLAAM, c. 339. De va fi tocmala pentru erease, giudeșul cel mirenesc nu mai cercetează nemică, ce atunceași, orice fealiu de eretic îi vor da, îl va omori. PRAVILA MOLD. 154. Numai cât... am zis să-mi facă Dumnezeu parte de ruga sfinției tale, atunceași, într'acel ceas, m'am aflat sănătos. ȘAPTE TAINE, ap. TDRG. Atunce semn mare s'au arătat pe cer și au stătu multă vreme, și atunceași au trecut Leșii Nistrul. URECHE, LET. I. 159/.

Înșăles-am din boierii bătrâni, cum să vrând vasilie-vodă în Suceava, atunceași, să-și despartă fata. M. COSTIN, ÎE. I. 286/12. Atunceaș au pus Traian doadă cetăși. CANTEMIR, HR. 322. Savin Banul, ce-l făcușe Postelnic mare atunceași... MAG. IST. III. 351/12. [Si: atunciși, atunceași adv.]

— Din atunce (atunci, atuncea) și din și.

Verificat în sursele

(In corolare cu o conditonală sau concesivă)

II. (Expresia în raport concesiv)

~~Când..., în cazul când..., dacă...~~

Numai așa, numai
sub aceste condiții.

atunci Când să pornesc răii, de sânt fără
treabă, Atunci-i de dinșii o pădeajde slabă. DO-
SOETIU, PS. 40. (Loc. prov.) Lumânarea, când îi
tai mukul, atunci mai mult luminează. ZANNE,
P. III, 212. ~~(Funcționa această o are atunci mai
cu toate în corolațiune cu dacă, de și șo, care
insă pot și lipsi) În cazul acesta, sub condiția
aceasta. Să [= dacă]... nici cu aceasta nu vă
veți îmbună..., atunci voui lua sporul păinei. LE-
VITICUS, ap. GCR. I 5/2. Să nu mă încucure, atun-
ce nevinovat voui fi. CORESI ap. HEM. 2070.~~

de ne va [= vor] fi nori,
atunci în ziua aceea va
fi ureame curată. CALENDĂ-
RIV (1814), 77/6.

Atunci, dac'a mea frunte, palidă, obosită, Dacă a mea
privire s'o 'ntoarce spre mormânt..., Voui părăsi lă-
cașul unde-am nădăjduit. ALEXANDRESCU, M. 7.

Prezește-ți copilul
din somn, și el atunci are să înceapă a plânge.
CREANGĂ, P. 173.

Noi vrem să înghiti
baioneta mea. Și atunci
te credem [scamatorule!]
SAHIA, N. 68.

(In legătură cu că sau cu apoi)
De-ar crăpa odată, să crape, și harabagiul care v'a
adus, c'atunci știu că n'ar avea cine să vă mai
cărâbănească așa de des la lărg. CREANGĂ, P. 110.
Iară dacă s'a întâmplă... după dorința Lumină-
rei-Voastre, apoi atunci să ne trimeteți copila acasă.
idem, ib. 84. Dar de-o fi să ne pornim..., Atunci apoi
vom pleca, Dacă din tine-om afla, Moartea ta din
ce va sta? RETEGANUL, TR. 46. Dar, deci. Dacă
mă iubesti, să fugim atunci. EMINESCU, N. 9.

Pe dansul l-a făcut
ăsa... tenai le Tarigrad
- Atunci e grec SADOVEA
N. 7 104. Dacă... [particule
necitoresti] vor sta ferm
pe pozițiile lor. atunci
lanurile imperialistilor
sunt sortite esecului.
HEORGHIU-DEJ R. P. 10.

[Si : (forma veche, păstrată dialec-
tal până azi dialectal și în poezie, din
causa ritmului) atince, ~~ada~~ (cu
adaogirea lui -a adverbial) atincea,
~~ada~~ (învechit) atonce (Cuv. D. BĂTR. II
191), atunci (ib. II 152) adv.]

- Din ad + *tunc-ee (ad tunc e atostat în la-
tinitatea de mai târziu, ap. DHLR. 171), cf. v.-vo-
nețian toncha, span. entonces(s), v.-portg. então,
n.-portg. então.

ATŪNCI¹A adv. v. atunci.

ATŪNCINE¹ adv. ^(să-laj) = atunci.

CDDE.

Stance-

ne el [prileagul] s'o'ntors na-
poi cătă [către] păcurarii
ca să-l prindă. T. PAPAHAĞI,
M. 154. Ș'apoi [pasărea nu-
mită caie] străgă așa că-i e
sete n' nu-i slobod a bea din
pârâu, ci numai căn(d)
plouă, atuncinea bea apă

de ploaie de pă cetina de
molid. id. ib. 166. [și: (old.)

atuncinea adv. PHILIPIDE, PRINCI-
Pii, 95.]

— Din atunci și elementul -no, care se anină adesea la adverbe. (Cuvântul apare și la Aromâni sub forma atunținea.)

ATŪNCINEA¹ adv. v. atuncine.

ATŪNCIȘI¹ adv. v. atunciși.

Conjuncție ~~particula~~ conj. disjunctivă (Ades repetată) (Învechit și dial.)

Tarată ca

două noțiuni sau două acțiuni nu pot coexista deodată față cu a treia?

năta echivalentă doi termeni

1°. (Leagă două noțiuni identice ca sens, deosebite numai ca formă, spre a explica cuvântul dintr-un al doilea) Sau, ori (cum i se mai zice...). Uniforma lui, au portul, era albastru. PANN, E. II 33.

2°. (Leagă două noțiuni deosebite și ca sens și ca formă, care se înfățișază ca o alternativă) sau (Pusa a singură dată între pale două noțiuni, mai ales după verbe care exprimă o îndoi-

formă arătând că nume: una poate fi concepută în legătură cu a treia)

ială, o nesiguranță, o alegere etc., între două alternative și în propoziții întrebătoare) Sau, ori (poate...). În cântecuri să mergi..., spre apus, au spre amiazăzi? CUV. D. BĂTR. II. 322. Nu știu, la Iași merg, au aiure. NECULCE, LET. II, 339/15. Scritoriu i-aș zice, au arătătoriu, nu putem alege. CANTEMIR, HR. 139/25. Măria Ta o faci, au întâmplărița? ANTIM, P. XXVIII/10. Cine-i mai frumos, eu au femeia mea? SBIERA, P. 228. Sub poartă de codru verde Un focșor abia se vede; Nu știu, focu-i potolit, Au de feciori ocolit, Nu știu, patru, au doi sprece, Săd și frig la un berbec. HODOȘ, P. P. 201. (Adesea partea a doua a alternativei e negațiune, exprimată prin ba) Sau, ori (nu). Stă pro sama giudefului să giudece acel lucru și acia vină de caria să teame mulțaria, poate să fie de chizăsie, au ba. PRAVILA MOLD., ap. HEM. 2009. Să fie finut supț stăpânirea sa și Dachia, au ba? CANTEMIR, HR. 226/22. Nu știu, dacă broaștele po(a)t(e) să mănânce mălaiu, au ba. ISPIRESCU, L. 180. b.)

(Pusa de două sau de mai multe ori

înaintea fiecărei părți a alternativei) Sau..., sau; ori..., ori. De va ști că vor să ucigă pro cinecă, au cu otravă, au cu armă, au fie cu ce fealiu de moarte... PRAVILA MOLD. 52. Una din două; din două, una. Au să-mi fac mai mare nume, au mă prăpădesc în lume. BARAC, A. 32. Au mă joacă, au mă lasă, Au te du la dracu-acasă! DOINE, 130. Să te catâm, au trupezte, au sufleteste. ANTIM, P. XXIV/21. (Învechit) (Alternând cu veri, oare,

V...
Fie...fie.

ori, sau). Sânt sau Rumâni, au Sârbi, au Greci, au Nemți, au Leși. CORESI, ap. GCR. I 25/21. După voia giudefului stă acest lucru să leginească accă sudalmă a robului, oare atinge-să de stăpănu-său, au nu să atinge. PRAVILA MOLD. 130. Să aibă a-s/i stränge pre ai lui oamoni cari sint rumâni den Moldova, ver-unde i-ar afla în țeara domniș/imeale, au în sat domnesc, veri boeresc, au călugăresc. DOC. (a. 1679, Munt.) ap. HEM. 2008. Craiule al Romit, acum în mână ta iaste a alege, au cupa aceasta, sau săgeata. BELDIMAN, N. P. I 98. (Bucov., în legătură cu că) Am putul să prindem diferite păsărele..., cu care apoi au că ne jucam..., au că le închideam într-o căsuță. MARIAN, O. I 392. SBIERA, F.S. 57. (În întrebări) Grăi bunul Dumnezeu: cui, om bun, te potrivesti, Au mie, au sfinților. Au lui Ioan, sfânt Ioan, Au bătrânului Crăciun? TEODORESCU, P. P. 29. Cucule, pasăre sură, Ce tot cântă la noi pe sură? Au fi-i foame, au fi-i sete, Au fi-i dor de codru verde? JARNIK-BĂRSEANU, D. 122 (variantă: Ori fi-i foame, ori fi-i sete, ori fi-i dor...).

93/12

de unde nu, în caz contrariu, altfel, amintirea...
 Să-lud-au [Nemții], și împotriva Muscalilor, să facă
 pace cu Turcii, au se va scula și ei cu războin asupra
 lor. DIONISIE ECLESIARCU, C. 165. | (Învechit)

→ impotriva 61

II. ~~III~~ (În fruntea unei pro-
 pozitii interogative; pune în
 evidență întrebarea)

1° (Exprimă o alternativă
 formală față de propoziția
 interogativă) ✓ Că știu maica Dar, e oare admisibil, că
- au nu știu? - Că-s trei râuri,
trei pârâuri, Un' de vin, altul
de miz, și altul l'apă limpe-
joară... TEODORESCU, P. P. 27.

2° (Exprimă o întrebare ro-
 tarică) ✓ De ce să mai vorbim
atâta. Triam, dat paralele,
(S)au nu te l-au dat? / oare?
poate? doar?

Vrei doar să știi, să
 știi, poate, că (nu)...

Au nu bogății nevol-
 nicești voi și accia vă trag spre judecătoare? Și
 au nu accia hulesc? COD. VOR. 117/14. Au nu bo-
 gații, cu putoarea lor vă nădușese pro voi și vă
 trag pro voi la lănga? Au nu hulesc...? N. TESTA-
 MENT (1648): Au nu bogății asuprese pro voi și ei
 vă trag pro voi la judecări? Au nu ei hulesc...?

Z (au. N. TESTAMENT 1648) =

Au nu doao păsăreale pu-
tuescu-se întru fileariu?
 TETRAEV. 1574.

Au nu taste acela ce ședea de cerea?
 VARLAAM, C. 168. Au nu eră și el de acolo de unde
 eră doamna B.? C. NEGRUZZI, I. 61. Au nu ști
 c'alt) nostru nume Onorat de toți c'n lume? ALE-
 CSANDRI, P. I. 207. Au prezentul nu ni-i mare? EMI-
 NESCU, P. 245. Tu bine ai știut ale cui sânt moștile
 acestea! Au nu fi-au arătat fie moșneagul locu?
 SBIERA, P. 38. Au purlareu noastră nu-fi place?
 Au supuși Măriei tale sânt răi? ISPIRESCU, L. 12.
 Au nu vesti lu, mândro, bine, Cum bat calea pentru

tine? HODOȘ, P. P. 109. Au pierdut porcii, Au sfârșit
 bucatele, Au au rupt opincile? POR. ~~Pauli, în Dan~~ ap.
 JAHRESBER. III. 306. Dar. „Păcătoș, nătâng și îndă-
 rălnic”, i-a zis [Sf. Petru], „au nu te temi de iadul
 ce este gătit pentru nelegiuirile tale?” C. NEGRUZZI,
 I. 84. Dară zina ce făcea?... Tot juca și să nălța...
 Dar Gruia așa-i grăoa: „...Au te'nălți, au te co-
 hori, Au ce fac cu-al mieu fecior?” BIRICESCU, P. P.
 309 [= te înălți, ori nu, mi-e indiferent, dar ce fac
 eu cu copilul?]. Dacă. Mult măntreabă matică-mea:
 Au [la bărbat], mi-i bine ca la ea? HODOȘ, P. P.
 115. | (Une-ori, în mod pleonastic, se mai exprimă și
 dar, oare) Dar, au a Domnului au fost pricina
 aceea? MUSTE, LET. III. 70/20. Au nu n'flegi tu oare,
 Cum că eu sânt nemuritor? EMINESCU, P. 268. | (Cu
 un ~~sub~~ legătura cu de) De au nu lui Dumnedzău
 suploca-să-va sufletul mieu? DOSOFTEIU (nonne
 Deo subiecta erit anima mea) ap. HEM. 2099

„Aș vâ este la cri-
 mă, din ce & cu ce
 se hrănește el în
 momentul război
 PAS, L. 2. 131.

(Învechit; folosit ca particulă întrebătoare
 împreună cu doară, pentru a introduce
 o propoziție interogativă,

când știm cu siguranță că adevărul nu e cel pe care
 arătăm în întrebarea noastră) Care folos e, frații
 miei, se ~~naștere~~ credință grădește că are, e lucru
 nu are? Au doară poate credința spăși ei? COD. VOR.
 119/11. ~~Că se folosii, frații miei, de va alce ci-~~
~~nașă că are credință, iară fapte n'are? Au poate-l~~
~~credința spăși pro el? N. TESTAMENT (1648).~~ Au
 poate credința să-l mântuască pro el? ~~NUMA (1688)~~
~~„In foi te pourcea t'alia savvare?” Au eu focul doar-~~
~~ră-l gătișe [= gătișem] voao? Ba nu-l gătișe [= gă-~~
~~tisem] voao! CUV. D. BĂTR. II, 227. Au doară poate~~
 țărna să grădească? DOSOFFEIU, ps. 99. Au doar
 la șfatul din ceriuri ai fost și tu? KONAKI, p. 260.
 Au doară numai asupra-mi lucește soarele? MAR-
 COVICI, c. 21/4. Au doară nu te mulțumești de sim-
 bria ce-ți dau? ISPIRESCU, L. 231. Au doar nu mă
 vezi, Au nu vrei ca să-mi răspunzi? MARIAN, I.
 114. | **▼** Dacă. Întrebând de oameni, au doară l-au
 vădzu undeva, știură unde au intrat. VARLAAM,
 c. 196. „ Pentru să-l cunoască giudeful, au doară
 să face, au cu adevărat taste nebun, trebus să-l în-
 treabe multe întrebări. PRAVILA MOLD. 147. | **▼** Sau
 și dacă, de asemenea dacă... Carele va face trei
 furtușaguri, să-l spândzure, înțelegând că aciaste
 furtușaguri le-au făcut tot într'un loc, au doară și
 aiuri, într'all loc, s'au fost cortat pentru aciastea.
 PRAVILA MOLD. 19. „ | **▼** Și poate, sau poate...; poate
 fiind-că...; fie că... Mai lovit-au un podgheaz leșesc pe
 Velicico Hatmanul, între vii, la Copou, de l-au gonit
 până în Iași. Velicico Hatmanul era un om de fire și
 de treabă la toate socotețele lui și îndrăzneț bun; nu-
 mai, neavând nici cu cine, au doară nici noroc
 la războiu..., pe unde mergea, îl tot bătea. NECULCE,
 LET. II 255/11. „ Era atunce nerăbdător și mâniaș,
 zlobiv la beție, și-i ieșisă numele de om rău. Iară
 acum, viind cu domnia, știu să-și piarză numele
 cel rău, au doară mai la vârstă venisă, au doară
 chivernisă viața lui unde nu era pace. Idem.
 LET. II 333/11. (Cf. lat. aut vero, ital. ovvero.)

— Din lat. aut (adesea în întrebări și în alter-
 nația aut-aut): alb. a (particulă disjunctivă și in-
 terogativă: a digon? = „hörst du?“ G. Meyer,
Etym. Wörterb. der alban. Sprache, 1, unde se dă
 etimologia greșită: an), ital. o (înainte de vocale
 od) „oder“, o(d) -o(d) „entweder — oder“, sard. log.
 a (interogativ: a lu faghes? = „au o faceți?“ Meyer-
 Lübke, *Zur Kenntnis des Allogudoresischen*, 5), on-
 gad. o(-o), u (-u) „(entweder-) oder“, fran. ou(-ou),
 v.-prov. o(-o), oz (-oz) „(entweder-) oder“, span. ó(ú)
 „oder“, portg. ou (-ou) „(entweder-) oder“. Cfr. o'.

AU: interj. **Altahi Nari**: Sunet reflex care exprimă
 o ușoară durere fizică (cf. a h, vai, a o le u!), o mirare
 (cf. a!) sau introduce (spre a le da o mai mare plasti-
 citate) propoziții exclamative (cf. [i]! ehe! hei-

ihai! tii!). Au = „weh!“ POLIZU. Pân'acum, știu că
 s'alegea casul din zer, dar așa, vai și au! GR. SIMA,
 ap. TDRGV. **Exclamații** de mirare. POMPILIU,
 BH. 1004. În loc de Timoteiu, cu trăsura vine Vin-
 țilă, săvind într'un picior, zicându-i răsând: Aă!
 Dumneata să trăești, că pe Timoteiu l-a mâncaaa...!
 Moș Martin, GHICA, ap. HEM. 2102. Să-i placă măi-
 chii ca mie, Ne-am duce la cununie..., Au, Doamne,
 cum ne-am mai duce: Cu calu' nu ne-ar ajunge!
 HODOȘ, P. P. 135.

AU formă verbală, cf. aveă.

Este nevoie?

AU adv. (dobrogea) (În graiul Fărăuților)

Da... A! făcut cutare lucru? — „Au!“ HEM.
 2012.

AU! formă verbală v. auzi.

în nestăruire
 (Au. N. TESTAMENT, 1648; au.
 BIBLIA 1688)

(Invechit.)

— fast-au

„Au, oasele... Mău stălcit.
 DOMITRIU, B.F. 156.

~~Invechit~~

cu a ca...
si din lectur...

1. AUĂ s.f. (Bot.) 1°. (Învechit; în
 texte dinaintea de N. TESTAMENT, 1648, și
 iar în acesta glosat marginal) Strugure, poamă.
Strugur de auro, MARDARIE, nr. 768. (Cu
 interpunctie greșită) Strâng. auro. culeg vită.
 ib. nr. 4368. Myrta, myrșina = au a
tămădui oase (greșit pt. auă tāmăioasă).
 ib. 1918. Si sânge de auro bea, viru.
 PSAL. SCH. 492/1, cf. CORESI, PS. 413.

(cum trebuie patit după
conjectura editorului)

La-va în vin veșmântul său și în sângele aiei tām-
baniul său. PALIA (n. 1582), ap. CP. 131.

Aua, strugurul, strugurii (traduce pe
v. sl. *grozdī, greznovenie). CUV. D. BĂTR. I 268.
Slobozi seacerea ta cea ascușită și culeage stugurii
viei pământului, că s'au copt aua (nota margina-
lă: poama). N. TESTAMENT (1648), ap. CCR. 100

2°. Speci (Regional) Varietate

de struguri cu boabele mărunte și
dese, asemănător cu strugurele albe;
se mai numește și berbecal. HEM.
2104.

3° (interj). Dispus dat cuiva care face o amenin-
tare. Au mi-e friuă. C.V. II. 21

[Accentul neșgur, probabil (după
formele corespunzătoare arom. aiă,
negl. hă) aiă.]

În Palia din 1582 avem însă genetivul aiei,
care ne face să reconstruim un nominativ ă(u)o,
precum e atestat cuvântul și la Mardarie.
— Din lat. uva „struguro”: vegliot fojva, Ital.
uva, engad. ū(j)a, sard. ua, span. portig. uva.

— apare

- AUĂCE adv. v. aoace.
- AUĂCEA adv. v. aoace.
- AUĂCI adv. v. aoace.
- AUĂCIA adv. v. aoace.

AUDIA' vb. I. Trans. (Jur.)

1º. A lua depozitia unui martor (a unui expert, arbitru, etc.) Judecatorul va audia martorii ~~ca~~ mespand ~~se~~ de maine. / (despre o conferinta, un concert, etc.) Ca student la matematici audia si cursile de filozofie.

2º. (Impropriu) A consulta.

Audind si alti avocati.

JORDAN, L.R.A. 476.

[Pronunt. a-u-di-a.] Pres. ind. audiez.]

-N.

AUDIENȚĂ s. m. si f. = auditor.

[Pronunt. a-u-di-ent.] Pl. -enti, -ente.]

-N.

AUDIENȚĂ s. f. 1º. (Mai ales despre inaltii demnitari ai statului) Ascultare (sau audiere) a cuiva, primire a cuiva spre a auzi cele ce are ste comunicat (sau de cerut). N'au dat audiențe împărăția, solului Mazovitchi.

A-C SINTE URICARUL, LET. II 154/8.

Mădularile Sfatului și Inaltul cîiros vor avea audiență ~~la~~. URICARIUL, VIII 184.

Ministrul acordă audiență publică
hartia. Audiența a tinut cinci
minute. A primi în audiență
 a acorda audiență. Cf. asultare.
 (Jur.; frantuzism.)

[Auzire a părților (la judecarea unei pricini). Tribunalul va soroci părțile pentru audiența publică, a cărei zi și oră o va fixa. HAMANGIU, C.C. 63.]

2°. (Impropriu) Auditoriu. IORDAN, L.R.A. 476.

[Plonunt. a-u-di-en-] Pl.-ente.
 Si: (învechit, ad. 1°) audiétié, audiétiá
 (C. NEGRUZZI, II isi) s. f.]

- N. din lat. audientia (din au-
dire a auzi).

AUDIÉNTIE s. f. v. audiétiá.

AUDIÉNTĂ s. f. v. audiétiá.

AUDIÉRE s. f. Faptul Actiunea
de a audia. A început
audierea principalilor
martori. / Audierea
cursurilor era cea mai
usoră parte a vieții
de student. [Pl.-eri.]
 - Abstract verbalul
 - Infinitivalul lui audia.

Rezultatul ei.

AUDITIE s. f. 1° ~~Facultate~~ Acțiunea
 de a auzi. ~~și~~ Facult. Simpla a-
uditie a numelui său. V.
 ROM. lul.-aug. 1935, 96. Re-
ceptorul este așezat în
diferite puncte ale tere-
nului, cu cadrul diri-
fat în așa fel, ca să se
obțină maximum de a-
uditie. [pentru aflarea
 făcămintelor metalice
 cu T. F. F.]. ENC. TEHN. 213.

Auditie muzicală = concert
 dat înaintea unui circ re-
 strâns de ascultători. Expr. în
primă auditie = concert sau
 bucată muzicală prezentată
 publicului pentru prima o-
 ră.

de regulă numai de
 te un singur autor
 POPOVICI, D. M.

2°. Facultatea de a auzi;
 auz. Ce adevărată și fină
auditie artistică arată coș-
buc prin acest zumbet de
albine. (THEREA, CR. III. 294.)

(Prikol.; fra nteuzism.) Audi-
ti(un)e colorată = particula-
 ritatea unor oameni de
 a avea imagini de culori la auzi-
 rea sunetelor.

[Pl. - ditii.] Si: audițiune s. f.
 (pl. - uni).]

-N. din fr. audition idem.

Prinitor la auzul

AUDITIV, -Ă adj. ~~Prinitor la auzul~~ de auz, al auzului. Senzatii auditive.
Tip auditiv = cel care percepe lumea exterioară mai ales prin sunete. Primum [artist], tipul cel auditiv, va descrie mai ales frea-
mătul pădurii. GHEREA, CR. II 234.
 - N. din fr. auditif.

AUDITÓR s.m. (Invechit - la cronicari - m, az, regional) Judecător militar (care ascultă pe inculpați, martori, etc.). A polcurilor auditori (adecă judecători). N. COSTIN, LET. II, 73.
 — N. (la cronicari) din polon. audytor, (iar, azi, în Români din Transilvania, din) germ. Auditor (lat. auditor, adj. verbal al lui audire „a auzi, a ascultă pe cineva”).

AUDITÓR, -OARE s.m. și f. Persoană care ascultă o cuvântare, o conferință. Unii dintre auditori... ne mai putând rămâne[a], s'a renunțat la p'ceda „Rata Sălbateci” de Ibsen. ULIERU, C. 52. | V.
Învățai biet tu bine, dar ai din clasă cerând să pleci din ea și să rămâi auditor, că la făceai scârba cu urechea.
 KLOPSTOCK, F. 15. Mă strecurasem „auditor” la „Belle-Arte”. id. ib. 205. [Pl. -tori, -toare.]
 - N. din fr. auditeur.

lev sau student eris, care numai în cursurile.

AUDITORIU s. n. ♀

1°. Sală (de obicei mai mare) în care se strâng ascultătorii unui curs, ~~spune~~ sală de prelegeri la o universitate. (Cf. ascultare, I, 2°).
2°. ~~Grup~~. (In ~~ascultare~~, fără plural) Toți ascultătorii dintr-o sală. Cu toată indulgența auditoriului, trupa de amatori făcî un mare fiasco. C. NEGRUZZI, I 341.

auditorial schiled
și adormiră... plică-
rele solucite... [ale
oratorului]. SAHIA,
N. 21.

Continuă [să vorbească]
ca pentru un auditoriu.

JAR, E, 97. [Pl. -torii.]
- N. din lat. auditorium.

AUDITRICE s. f. ^(frantuzism) = auditoare.

Numărul auditorilor a fost
în curând egal cu cel al
auditriceilor. ALAS, 23. X. 1938,
8/2. [Pl. -trice.]

- N. din fr. auditrice, it.

AUEALĂ s. f.

Auire, uet, sgomot vag, confuz, monoton și prelung. După ce m'am odihnit pe treptele pridvorului, cu capul în mâini, cu ochii închiși și surd la aueala întinsă a satului, m'am sculat. DELAVRANCEA, ap. HEM. 2121. A stat el așa, ... până s'a stins de tot - de tot auiala din urmă a acioaiei. CARAGIALE, s. 554. [Scrie și: auială.]
- Derivat din aui, prin suf. -eală.

AUGMENT s. n. Augment (Gram. prosoad) Sunet sau silabă de la începutul formelor verbale de trecut al indicativului cu care acestea „au crescut” față cu forma prezentului sau cu radicalul verbului; adaos. Augment silabic, augment temporal. [Pl. -mente.]
- N. din lat. augmentum „creștere, mărire, adaos”.

→ indo-europeană

(Rar.)

AUGMENTĂ vb. I. Transv. Augmenter → (Latinism s. frantuzism) intrebuintat mai ales când e vorba
A mări (prin adăogare a unor părți nouă, la fel), a spori, a crește (cova). [rus. ind. augmenta.]
- N. din lat. augmentare.

sau -
s-

AUGMENTATIV, -Ă adj. (Gram.) Augmentatif
Care augmentează, care arată o sporire, o creștere, o mărire (a unor însușiri, de obicei a proporțiilor unui lucru și unei filije, față cu forma primitivă s. obișnuită). „Broscoiu” este o formă augmentativă a cuvântului „broască”, derivat prin sufixul augmentativ -oiu. | Substantivat (cf. m.) → augmentativ (Subînțelegându-se „cuvânt” și „sufix”). Un augmentativ. [Pl. -tive.]
- N. după fraq. augmentativ.

Augmentativă (muz.) usc.
Creșterea valorii notelor (în ca-
non. fugă, etc.). POPESCU, D. M.

sau

AUGUR s.n. și n. f. S.m. n.

~~augur~~ m. ~~augur~~ (Antich. rom.) Proot însărcinat a prevesti viitorul, de pe zborul și cântecul pasărilor. Colectiv augurilor. | Fig. Persoană care aminte sau prevestește viitorul sau un eveniment. n.

Au luat cuvântul în fața noastră trei auguri ai empiriocriticismului.

LENIN, MAT.-EMP. 82. | Ex.

(Cu aluzie la lipsa de credință a augurilor în prevestirile lor) Când se văd, bufnesc de râs, ca doi auguri.

[P. -guri. -gure.]

(rar, franțuzism)

2. (rar, franțuzism) = augur.

[P. -guri. -gure.]

- N. din lat. augur idem.

AUGURA vb. I. Intens.

(Franțuzism; rar) A interpreta (ceva) ca un somn de prevestire sau vădă (bună sau rea), a scoate o prevestire, un „auguriu“ (din ceva). Imaginația poporului augurase de aci că acest prunc ca și picirea fărăi. BĂLCESCU, M. V. 40. [Pez. ind. augure.]

- N. după fr. augurer idem.

(lat. augurari „a prevesti prin arta augurilor“). Cf. inaugura și dubletul a gura.

AUGURAL, -Ă ad]. Augural (Antich. rom.) De auguri.
- N. din lat. auguralis, -e, idem. Cf. inaugural.

AUGURIU s.n. (Antich. rom.) Prevestire a augurilor. [Azil] Prevestire, plază, semn (bun sau rău). Augurul, până în [cele din] urmă, s'a și împlinit. BALCESCU, ap. DG. Asta, ce s'a întâmplat, e de rău augur.

Se simte bogat de-o'ntreagă viață De visuri și revolte, de lacrimi și augurii, Cu care să trezească tăcerile pădurii. ANGHEL, SĂM. v. 291.

Expr. A fi de bun (sau de rău) augur = a fi o prevestire bună (sau rea). Asta, ce s'a întâmplat e de rău augur. [Pl. -guriu.] și: (după fr.) augur s.n. [Pl. -gure.]

- N. din lat. augurium, fr. augure idem.

AUGUST s.m.sg. Numele lunii a opta a anului; (pop.) agust, gustar, mășălarin, seccerari.

Agust e cătră sfârșit și nopțile s'au mărit. C. NEGRUZZI, I. 330.

A venit în vara aceea pe la August și cinstita holeră de la '48. CREANGĂ, A. 14.

Ca luna August vor plânge cu jerbe de stele. BENIUC, V. 63.

V Accentuat și august.

chit) ărgust, avgiust (TDRG), (dial.) agostu (CIAUSANU, V.), agustru, ăust, ăgust (MARIAN, SE. 196), ăgust (CANDREA, T.O.), ăgost (PAMFILE, S.T., cf. VÂRCOL, V.), agostu (CIAUSANU, V.) s.n.]

- N. din lat. augustus (nume dat de Romani acestei luni după numele împăratului Octavian August, fiind aceasta luna în care fusese el numit pontifex maximus). Off. dubletul agust(ru).

AUGUST, -Ă s.m., adj. 1° Subst.
Titlu de cinste dat de senatul roman
împăratului Octavian.

2° Adj. de cezar, de împărat
sau al împăraților (romani), împără-
tesc; (~~fract~~ ca titlu de cinste dat mem-
brilor unei familii domnitoare) prea-
luminat,

prea-înălțat, prea-slăvit, prea-mărit.
Augusta-i persoană. URICARIUL, X 367. Fiii împă-
raților abătându-se din augusta lor naștere. MAR-
COVICI, 196. Augustul meu strămoș, Cain Ulpia
Traian. ODOBESCU, III 31. Augustă Doamnă!
URICARIUL, I 181/4. Fig. Care impune respect (ca
ceva împărătesc), maiestos. Nădejdea scântecă pe
fruntea sa cea augustă. MARCOVICI, C. 49/4. A(i)
timpilor eroici imagine-augustă. ALECSANDRI, P.
III 281.

→ 126/8

Din culmile auguste
ale muntilor ... se lasa
insimant frigul noptii.
GALACTION, O.I 101.

Surprinse [un vânător]
.....
Filistrul cuib al ac-
vitei auguste. TOMA,
C.V. 245.

— N. din lat. augustus, -a, -um. idem.

AUGUSTIN -Ă adj., s. m. și f. (Călugăr)
din tagma și ordinul zis al sfântului Augustin. Că-
lugării augustini.
— N. din lat.-med. augustinus, -a, -um (de la
numele sfântului Augustin).

Au' vb. IV.

1°. Intrans. A răsuna prelung, a ui. Toată ca-
lea auește de un ecou frumos, muzical. VLAHUTĂ,
D. 52. Toată pă-
durea începî a hăui, de-și lui auzul. ISPIRESCU,
L. 255. Hăuea Tartarul, când lătra el. idem, U. 65.

Liocane grele
loveau în
căldări uriașe,
hăinind să-i
spargă urechile. ARDELEANU,

D. 284, cf. U.P.D. 124, 161, V.P. 36,
231. [Tigăncile] te înbie să-te
ghicească norocul din ghioce alb,
care auie dacă-l pui la ureche.

STANCU, D. 82. Vântul hăuia
ca un câine. PAS, Z. I 1976.

Hăuie pădurea de cîm țecul
înalt. VINTILĂ, O. 26.

2°. Intrans. A lătra, a hăuîi.

3°. Trans. (= fact.) (Rar) r

A face să răsune; a zăpăci, a ameți.
Calește-și hăuesc capu'. JIPESCU, O., ap. TDRG.
[Prez. hăuiesc și (mai rar) hăuîu. | Și: hăuî, hăuî
hăuî vb. IV.]
— E același cuvânt ca ni (hăi, vâi), cu adăo-
girea unui a protetic, după analogia lui au! audeu!
aui! etc.

ind.

Actiunea de a aui și rezultatul ei;
AUIRE s. f. (Met, răsunet,
prelung. Cf. uire, huire,
uire. [Și: hăuire, hăuire])
— Abstract verbal of
— Infinitive verb hui auie

AUIT s.n. 1° = auire.

Cei ce vorbesc
între ei, își
and hănitul
cuventului în
cerul gurei. ARDELEANU, V.P. 31, cf. 233.

Si tipetilor lui
răspunse tăcerea
în hănitul coardelor
închise în lada
piernului. U.P.D. 234, cf. 130

Ascutându-l
poveștea vioarei
ce se amesteca
în hănitul goului,
cu propria-i
respirație. id. D. 81. [~~Promunt~~]

20. Urlat. Dacă vrei să te
sufăr în casă, Căine, lătratul
îmi lasă, și mi lasă a tăt
auit! GORUN, F. 52f. Pavel, so las
~~las Healeu~~

[Promunt. a-u-it. | Pl. - ituri.]

Si: hăuít, hăuít s.n.]

- Abstract verbal al
Participiului lui auí.

AUITÓR, - OÁRE adj. (Rar)
 Care aueste. [Si: hauitór,
hăuitor; ~~regional~~ ~~trăim~~ auitóriu adj.]

- Derivat dela aui cu suf. -(i)tor.

AUITÓRĂ s. f. = aucaală.

Auiturile păreau niste che-
 mări repezi de mare pericol.

CAMILAR, P.S. 22. [Pl. - turi.] Si: hauitură, hăuitură s. f.]

- Derivat dela aui cu suf. -itură.

AUL s. n. Sat de munte în
 Caucaz și la Tătarii din Cri-
 meea. Era la noi un stăpân
 de aul, care poposise cu că-
 ruțele impuzitor săi la o mar-
 gine de lac. SADOVEANU, D.P. 46.

Vcf. JORDAN, I. 2. 20.

Boară, cântec al meu
din aul în aul.

TOMA, C.V. 261. [Pl. - aule. ?]

- Dia rus. aul.

v (În arânduirea feudala)

AULĂ s. f. ~~Aulă~~ Aulă (lat.) Curte
 (domnească, împărătească). Sală (mare) pentru fes-
 tivități (într-o clădire mare, mai ales într-o școală
 înaltă). Aula universității.
 - N. d. germ. Aula, idem (lat. aula, curte a
 unei case, curte a unui domnitor, palat^o).
AULĂ!: interj. v. oale!
AULĂ!: interj. v. oale!
AULĂ!: interj. v. oale!
AULĂ vb. IV^a v. oale!
AULIC, -Ă adj. ~~Aulic~~ (Care ține) de Curte (a
 unui domnitor), de la Curte, al Curții, de divanul
 domnesc. Consiliu aulic = tribunalul suprem în ve-
 chiuul Imperiu germanic. Consilier aulic (~~consilier~~
 traducând pe germ. Hofrat) = consilier al Curții
 Imperiale (efectiv, sau numai ca titlu de distincție).
 [Accentuat și: aulic.]
 - N. din lat. aulicus, -a, -um, idem. Cf. aulă.
AULICĂ!: interj. v. oale!
AULICĂ!: interj. v. oale!
AULICĂ!: interj. v. oale!

Bucov.; Aceste îmbrăcăminte aulică
la serenizimul
prinipe CODRU-DRĂGĂȘANU,
 C 84.

AULMA¹ ob. I. Trans. (Invechit) ~~(Neobismuit)~~ A adalmeca, a mirosi, a da de urma (cuiva). Si venind svan-ful la pestera spre noi, ne aulma de de-parte. DOSOFTEIU, V.S. 81. Aulmând mi-ros nimumat, se mira. id. ib. 140.]
 Fig. (Intrans.) A sineti din vreme, a presineti, a mirosi (in sens fig.). Svan-ful aulmând cu sufletul, stiu tot. id. ib. 210. [Pres. ind. ?]
 - Compus din a- + ulma.

AUN¹ s. m. (Toht.) = peste-lup.
 BĂCESCU, P. 20. [Pl. auri.]

AUN² s. m. (Tes.) Măsură de lungime (1, 18 m), întrebuințată (in filatură) numai la numerotarea (= stabili-rea raportului dintre lungimea și greu-tătea) firelor. După un sistem mai răspândit, titlul indică numărul... care corespunde la 9600 aurii (11.400 m.).
 IONESCU-MUSCEL, Fil. 48. [Pronunt. a-ur.]
 Pl. auri.]

-N. din fr. aurne idem.

AUNEORI adv. v. uneori.

AUNERETE adv. (Regional) Câte-odată. DR. IX 421. Cf. uneori.

AUR s.m. (Miner.) 1°. Metal pretios de culoare galben, care se găsește în pământ, rareori bine cristalizat, mai adesea sub formă de fire, plăci sau bucăți de formă neregulate (putând ajunge până la 100 Kgr.). MURGOCI-LUDWIG, M. 62.

Argint sau aur (aurul). N. TESTAMENT, 1648, aur. BIBLIA (198) sau vestimente, nece de la urul n'am jeluut.

COD. VOR. 22/13.

Alexandru stătu cu oștile acolo și zidi stălp de pilatră și-l polei cu aur. MSS. (a. 1620) ap. HEM. 2127.

Macar

de-ar face neștine bani cât de buni, galbeni prisno de aură curatū, sau taleri, sau alt feal de bani. PRAVILA MOLDO, ap. HEM. 2125.

Gindeatele-t[i] ca aurulū sânt dorite. DOSOFTEIU, PS. 59. Unul din pîntenii săi de aur se sfărâmă. BĂLCESCU, M.V. 392/12.

Crătiră o cină plăcută și numai în vase de aur. ISPIRESCU, L. F, cf. 38. Cf. ZANNE, P. IV. 565. HEM. 2126.

Veceam rum peste vremuri se malță. Statuia ta de aur geu masiv. BENIUC, P. 49. Nici unul nu poate să rădice'n spate kemele culcate, Cu-aur îmbrăcate. ALECSANDRI, P.P. 676.

Na-te răframa de mătasa, Pe margini cu aur trasa. Surul când s'atopi, Să știi, frate, c'omii murii. ib. 121, cf. 63.

Si - un astermut, cu aur tesut. ib. 121, cf. 63.

Conturi în muete în aur. GORJAN, H. I 3/3.

Când cineva are un copil ce-l iubeste mai mult ca altii, bica: are mama un bot de aur. HEM. 2127, cf. 2126.

Cef. 42, 60, 137, 153. Șapea avea câteva litere brodate cu fir de aur. DOMITRIU, B.F. 6. Era un bătrân frumos, ... cu un inel greu de aur la degetul mic. Id. 86 cf. 95. Stăpâni însurător nu pot uita grămezile de aur pe care le au stăns. din viața... oameni [bri] ce au murit în războiul trecut. PWA PAVKEL, DEM. POP. 14.

Bucea ... bulg de amar junilor.

JARNIK-BĂRSEANU, D. 513. Găsi vita de daur. FRĂNCU-CANDREA, M. 188.
Și cinzeci de berbeci ... Cu coarnele beciugate,
Toate cu aur vărsate, Cu lăntile slobozite, Cu aur intr'aurite. POP. (Bucov.), ap. HEM. 2128.

(Ca funcțiune adverbială) La fiecare pas găsesc un bruc [bulgăre] Ce-l svâră să ardă aur în lumină. BENIUC, P. 24.

La cosarul răcimat, Stă boierul răcimat, Numai aur îmbrăcat. TEODORESCU,

P.P. 326. Expr. Cruce de aur (la noi)

În casă = (Mold., Bucov.) exclamație de apărare contra diavolului, când se rosteste numele lui.

La nu mai vorbiți de necuratul..., cruce de aur în casa asta! VLAHUȚĂ, ap. TDRG. „N'am crezut că am a face cu dracul!” — „Ferească Dumnezeu, cucoane; cruce de aur la noi în casă!” OREANGĂ, P. 160. Sântem patru fete de împărat, pe care ne-au luat patru draci — cruce de aur în casă! — și ucima ...vai de noi! SBIERA, P. 149

V (Transilv.; în ironie)

Aur, bățut la

faur = metal ordinar care imită aurul.

Cf. aoleu. | Aur alb = a) aliy' de metale întrebuințat în dentistică la îmbrăcătul dinților (Cf. viplă); b) (în opoziție cu aur negru) energia electrică (obținută prin căderile de apă). | Aur negru = cărbune sau petrol. | (Transilv.) Aurul mătעי = mică. BARCIANU.

Aurul negru al pământului nostru și munca muncitorilor în tehnicile lor petroliste au fost amare de vreme prada

2° Fig. Strălucire ca de aur. Luna fului sălbatic al tinerilor anglo-ameri revartă tot aurul ei în odaia lui. EMINESCU, SCANTEIA, 1957, m/ N. 81. Și brazdele negre le'neci în aur de soare. NECULUȚĂ, T.D. 73

Se aur = aurin. Heana Sibiiana, posita de aur, câmpul înverzeste. ISPIRESCU, L. 23. | gura

Soarele va ce colb de aur. BEN V. 184.

(învechit: rost) de aur = cel care vorbește cu eleganță și ușurință, mare orator (traduce sl. Zlataust sau pe gr. Chrisostomos, epitet dat apostolului Ioan). Era un părinte Ionu... cu rostul de aur. CUV. D. BĂTR. II. 82. | (Fam.) A-i (sau fi-o-ti)

fi gura de aur (cf. auri) = a se realiza ✓ prevestirea favorabilă, credința că în curând se va produce o schimbare în bine. | Inimă de aur = om bun, milos, înzestrat cu înalte calități. Cf. ZANNE. P.

II. 204. | Vârsta sau veacul de aur = (după credințe mitologice) vremea foarte îndepărtată când oamenii trăiau

în fericire și nevinovăție. (cf. auri)

Epoca de aur = (despre literatură, limbă, etc.) perioada considerată a fi atins cel mai înalt grad de dezvoltare. |

Vis de aur = ideal, plan măreț, năruit de cineva. Al victii vis de aur, ca un fulger, ca o clipă-i.

EMINESCU, P. 188.

3. Bani de aur, avere. Cf. argint

Dă aur și argint în milă. CUV. D. BĂTR. II. 51. Boerile nu le da colnicilor pentru slujbe, ce le vindea pro aur. MOXA, ap. HEM. 2126. Deade lui fiesecarele câte un aur de patru drahme, nepeceluit. BIBLIA (1688), 382. Aurul deschide raiul. ROMÂNUL GLUMET, I 55.

Cf. HEM. 2127. | (După fr. payer en or) A plăti în aur = a plăti, cu bani de aur. | Sete de aur = răvnă după averii. Cf. arghirofilie.

A făgădui cuiva munte de aur = a făgădui lucruri imposibile. | Să-l cântărești cu aur = nepretuit.

ZANNE, P. V. 121. | A înnota în aur = a fi foarte bogat.

✓ (sau reală seacă-se)

✓ Este începutul unei noi ere în Pontul Euxin care va fi de aur. BOVKA, P. II. 58.

✓ Mi de aur și de argint. CORESI, E. IV/12.

✓ Cătie, una de Leace auri. ib. 992.

(După fr. promettre à qqn. des monts d'or)

✓(CIHAC, I 20)

[Pronunt. a-ur.] ~~Convântul n'are plural.~~
Pl. (neîntrebuințat) aurari ✓ și (în ve-
chit, ad 3°) auri. | Și: (dial.) ăor s.m. și n.
(JAHREBER. VIII 81); (în poezia pop.) dăur
s.m.]

— Din lat. aurum, idem: alb. ar, vegliot jaur,
ital. oro, engad. or, aur, fran. or, v.-prov. aur, span.
oro, portg. ouro.

AURĂ¹ vb. I. Trans. (Neobișnuit,
formație literară) = auri. LM., COSTI-
NESCU, TDRG. Cf. aurat, aurare, în-
aura. [Pronunt. a-u-ra.] ~~† [ ]~~

— Derivat din aur, la scriitorii moderni după fran.
dorer. Cfr. (in)auri, intrauri, Inaura, desauri,
destrauri.

AURĂ² vb. I. (Regional) = ura. To-
MESCUI, GL. 266. [Prez. ind. auréz.]

AURĂ s.f. 1°. (Învechit)

(Latinism sau italianism) Vânt lin, vântuleț, adiere,
boare. Trebuie băgat de seamă, ca oile... să aibă pu-
rura aură nouă și stăpărată. ECONOMIA, 96. Plâng
nimfe, junii, plâng grațioare, Plâng aure, zefiri și
orice floare. I. VĂCĂRESCU, p. 116/2.

→ 95/21.

2°. Radiație pe care o emană (după
unii) persoanele aflate într-o stare de
tensiune emoțională; atmosferă mistică
din jurul cuiva sau a ceva. Asemenea

lucruri nu se opun nicio-
tată. Ele merg lângă tine
ca o umbră..., dându-ne
asa ca o aură de urăciu-
re n' ridicol. CA. PETRESCU,
T. II. 298.

Maglavitul își
ira drăgă aura de
mister. CUV. LIB. 20
1935, (24. VIII) 5/6. „Om
mare” cu toată cele-
britatea n' aura de
legendă corespunză-
toare. V. ROM. 4-5, 1936, 116.

3°. (Med.) Senzația de neliniște
care prevestește apropierea unei crize,
în anumite boale. Anxietatea premer-
gătoare atacului epileptic, aura, e
deschisă. ALAS. 25 IX 1938, 9/2.

[Pronunt. ~~o~~ a-u-ră. | Și: (în-
vechit) ăure s.f. BOLINTINEANU, ap.
HEM. 2131.]

— N. din lat. aura, idom (ital. aura) (La Aro-
mâni: aură și la Megleniți: aură cuvântul e popular.)

AURAR s.m. 1°. Mester care lu-
crează în aur și argint; negustor de
obiecte de aur și argint (COSTINESCU);
argintar, zlatar.

Li trebuiește un aurariu
tare iscusit, care să-i facă niște lucruri foarte pre-
țioase. SBIERA, p. 97. (La Moți) ~~zlatar~~ (ca și
argintar) „Giuvaergiu”. FRÂNCU-CANDREA, M. 41.

2°. Cel care scoate aur din
mină, care culege aur din râuri
(LM.); băres, rudar, căutător de
aur; (în forma aurarii) spălător
de aur (LB.). ~~Spec.~~ Tigan rudar
(M. ROGĂLNICEANU) care scoate aur
mai ales din Olt, Motru, Lotru, Argeș,
Dâmbovița etc. (HEM. 2129).

In Spetă, aurarii sunt
ici aurăriti (sic!). ALAS.
8. II 1934, 6/3.

[Pronunt. a-u-rar.] Pl. -rari.]
Si: (învechit și dial.) aurarii s.n.]

— Din lat. aurarius, sau formație românească din
aur și suf. nom. agent. -ar.

AURAR² s.n. (Învechit) ↗

1°. (In Transilv.) Orar, stolă, epitrahii. ~~Trei au-
rare de sârmă. DOC. (a. 1690) Bistrița, in Transilv.~~
ap. IORGA, D. B. I, 88, 90. ~~Un aurarii de diacon.~~
CATASTIFUL I (al biserteii Sf. Nicolae din ~~Brasov~~).

↳ Or. Sfalci

2°. ~~Peteală~~ ARSENIE DIN BISERICANI, ap HEM.
2130, (fără să se citeze exemplul. Să nu fie oare tot
sensul de sub 1°)

[Pronunt. a-u-rar.] Pl. -rare.] Si: aurarii s.n.]

— In sensul 1° s'a născut din orar, prin etimo-
logie populară după aur (orarele sânt brodate cu
fir); in sensul 2°, dacă cuvântul a existat, ar fi un
derivat din aur prin suf. instr. -ar.

AURARE s.f. (Rar) = aurire ↗

Argintarea și auri-
rea sânt de asemenea aplicări a [le] descompunerii
sărilor prin curenți. PONI, p. 268. [Pronunt. a-u-rar-
e] Cf. (In)aurire. [Pronunt. a-u-rar-e.]

Abstract verbal al
infinitivului lui aură

AURĂREASĂ s.f. (Neobișnuit)
Femeia aurarului (LM); femeie-aurar.
[Pronunt. a-u-ră- | Pl. -rese.]

- derivat dela aurar cu suf. -asă.

AURĂRIE s.f. 1° (Învechit) Baie sau mină de aur. LM. Acolo au fost aurăriile și alte băi. P. MAIOR, IST. 49.

2° (Cu înțeles colectiv) Tot felul de scule de aur (COSTINESCU); cantitate (mare) de obiecte de aur. Cf. argintărie.

... Tezaurul de aurărie antică [elocă cu puil]. ODOBESCU, III 625. Palatul Vinerei, numai în aurărie și diamantice. DELAVRANCEA S. 246.

Vârșit întâi într'un cerdac, apoi într'o tindă lungă, după aceea într'o odăie cu aurării pe pereți. STODOVEANU, Z. C. 267.

Generalii cu toate aurăriile și decorațiile... dovedeau însemnătatea câștigată de armată. DUMITRIU, B. F. 160. Măinile l-au smucit de pe cal, l-au jefuit de aurării. CAMILAR, C. 68.

aghiolanții înșurșind de eghileți în loza regală

Vcf. 127.

√ In ladă) puse dalbele odore, Vesmintele și aurării toate. MURNU, O. 135.

[Pronunt. a-u-ră- | Pl. -ării.]

- derivat dela aur cu suf. -ărie.

AURĂRIME s. f. (Neobisnuit)

Obiecte și mărfuri de aur, cantitate mare de aur. Pe noi ne-a uluit, c'am văzut atâta aurăime, atâta bănet! (DRG. RĂDULESCU-NIGER, ap. [Pronunț. a-u-ră-])
— Derivat din aur cu suf. -ime.

✓

AURĂRITĂ s. f. Diminutiv al lui aurăreasă. [Pronunț. a-u-ră-].
Pl. -rite.]

- Derivat dela aurar cu suf. -ită.

AURARIU s. m. v. aurar¹.
AURARIU s. n. v. aurar².

AURAT, -Ă adj., s. f. 1° Adj. (Învechit) (Neobisnuit) Care a fost ~~fa~~ aoperit cu un ~~trat~~ tratat de aur, aurit.
~~ent ca aurat~~ jilțuri aurate. DOSOFTEIU, v. s. 462. Usile... aurate. id. p. 144.

aurat

2° Subst. (s. f.) (Bot.) (Chrysanthemum leucanthemum) Plantă ierboasă din familia compositeilor, cu florile marginale albe, iar cele centrale, formând un disc galben; crește prin poenile pădurilor în iunie-august; se mai numește și: (Munt.) Mărgărita, (Transilv.) ochiul-boului, roman, romonita mare, salonii-galbine, (Bucov.) tătăise, tătăisi, tu fâmică. PANTU, PL.²
[Pronunț. a-u-rat.]

— La Dosofteiu, cuvântul pare a fi o formațiune a sa (cf. argintat), poate după lat. auratus, -a, -um „aurit”, care pare a se fi păstrat în numirea de plantă (cf. germ. „Goldblume”), dacă aceasta e veche și într'adevăr populară (lat. aurata eră un soi de păstrăvi).

AUREA adv. v. aure.

AUREALĂ s.f. 1°. = aure.

2°. (În forma daureală) Aspectul unui obiect poleit cu aur, acoperit (sau suflat) cu un strat subțire de aur. | Fig. Strălucire aparentă, înșelătoare. Lipsa a legăturii organice între strălucirea vitrinelor, daureala de viață risipelnică și între hădele cartiere marginase. C. PETRESCU, R. D. R. 100.

[Pl. - reli. | Si: daureală s.f.]

- derivat dela aur cu suf. - ală.

AUREL, -ICĂ s.m. și f., adj.

(Mai ales în poezia populară, în rimă)

I. Subst. 1°. Diminutiv (cu înțeles hipocoristic) al lui aur.

La un cap de masă. Mi-este-un jețurel, Dres de aurel. TEODORESCU, P. P. 23°. Este-un mândru stejărel, Cu frunza de aurel, Cu coaja de argintel. SEVASTOS, G. 166.

2°. Broderii cu fir. Sode Neagoe călare, L'un cal galbăn grângurel, Șaua 'noată 'n aurel. MARIAN, O. II 141, cff. TEODORESCU, P. P. 54. Cămașă în aurel. Oprea de aurel. ~~Montaniu, Hatoș~~ VICIU, GL.

3°. Coloare de aur. Te-oiu zegrăci și pe tine, M-oiu zegrăci și pe mine.; Pe tine cu aurel, Care'n țără-i pușinel, Iar pe mine cu negreală, Care-i destulă în țară. CORCEA, B. 49 (cff. varianta cu argințel, pag. 243*).

II. Adj. 1°. ~~Aurel~~ (Poetic, despre păr) de colorarea aurului, aurin. ↗

~~Revisori-i aurel~~ Revisori-i aurel, Ca mătasea subțirel. ALECSANDRI, P. I. 92. Alba-i mână mătăcește Printre părul-i aurel.

✓ La capul mesei,
5

✓ Ascos în toi baurci,
În coarne înaurci. MÂN-
DRESCU, L. P. 220.

BOLINTINEANU, ap. TDRG. ✓ Aurică
drăgulină, nici ai grija, nici ai
frica..., Cât îi fi tu lângă
mine. ALECSANDRI, P. P. 24. La
capul mesei, Stă un scaun d'aurul.

Pop., ap. HEM. 2123. ✓ Mai-
ca sfântă șade... și în căvel,
Lasă fir aurul. MARIAN, O. I. 115.

✓ (Lantana camara)

2° (Substantivat, m.) Nume de câine.
JAHRESBER. XII 143. | (Bot.)
alb, ^{galben} cu boabe maruntele, puțin eliptice.
HEM. 2123. | (s.f.) (Bot.) Arbust din
familia verbenaaceelor (originar din
America de Sud și India de Est), cu
flori galben-portocalii, devenind mai
apoi roșii, și cu fructul
negru la maturitate. PANTU, PL. 2
b.) = urechea ursului. BARONZI, L. 128.

[Pronunt. a-u-rel. | Si: înaurul (MÂNDRĂSCU, L. P. 220),
într'aurul (CADE) adj.]

-derivat dela aur cu suf. -el.

2° (Substantivat, m.) Nume de câine.

JAHRESBER. XII 143.

3° (Bot.) Specie de strugure alb-gălbui,
cu boabe maruntele, puțin eliptice. HEM. 2123

4° (Bot.) s.f. (Lantana camara) Arbust
din familia verbenaaceelor (originar din
America de Sud și din India de Est), cu
flori galbene-portocalii, care se înroșesc apoi,
cu fructul negru la maturitate. PANTU, PL. 2
| Urechia ursului. BARONZI, L. 128.

AUREOLĂ s.f. Cerc luminos (sau colorat) cu care ~~se~~ pictori înconjura (în pictura bisericească) capul sfinților sau (uneori) al personajelor păgâne; nimb.

Marele Traian, încununat cu o aureolă circulară sau nimb..., stă în picioare. ODOBESCU, III 74.

Cerc luminos sau colorat care apare uneori (ca un efect al razei lor luminoase) în jurul unui obiect, oarecare; cerean. Spre răsărit, în locul unde trebuia să apară soarele, se vedea un fel de aureolă rozicică. | Fig. Strălucire, splendoare, glorie, nimb ( ).

Radu Negru..., sub aureola de fundator al Munteniei. HASDEU, I. C. 18. Pe chipul acelei voluptuoase regine a frumuseții, mâna maeștră [a artistului] a răspândit aureola unei divinități vândătorești. ODOBESCU, III 57. Aureola Romei încunjura fruntea țărânului robit. IORGA, CH. I. 1 113.

[Pronunt. a-u-re-olă] au-re-ole. | Si: aureolă s.f.]

N. din fr. aureole (adj. fem. lat. aureola, subînțelegându-se „coroană”: „[coroană] de aur”.

AUREOLA vb. I. Trans. A încun- jura cu o aureolă. Fetele care ~~au~~ aureola (sic!) cu vâpăia lui puternică desamăgirea crâncenă de pe masă. KLOP- STOCK, F. 230. [Pronunt. a-u-re-olă] Pres. ind. aureolez. | Si: aureolă vb. I.]

- N. din fr. aureoles.

Chipurile lor imi apă- rură în amintire aureolate de lumină și de ~~glorie~~ = AVU. V 7. 194.

AUREOLIZARE s.f. (Ne-

obisnuit) Acțiunea de a împodobi pe cineva cu o aureolă. Tinde la mântuire tocmai prin aureolizarea a-cestora. V. ROM. ^{Aplicat} 1934, 50. 10/67.

- Derivat dela aureolă cu suf. -iza.

AURI vb. Tr. I. Trans.

A acoperi ceva cu un subțire strat de aur, a polei ~~cu~~ a sula cu aur. Aureșc = „deaur”. ANON. CAR. Du-te și fă o mulțime de furci de tors, una mai frumoasă decât alta. Apoi ie[-la] și le aurește pre toate. MARIAN, O. II 91. | Refl. A se face de aur, a se polei cu aur. Și îndată i se auri lăna [mieușelului]. ISPIRESCU, L. 65.

2° Fig. Trans.

(Despre bătaia razelor soarelui) A face să strălucească în culoarea aurului, a da unui obiect aspectul aurului. Soarele... aurește cerul. PISCU-PESCU, O. 148. Razele dimineții enorii aureșc. ALEXANDRESCU, M. 148. | Refl. Sub privirea-i, s'aurește unda lină din Bosfor. BOLINTINEANU, ap. DDRF. 233

✓, a face să strălucească,
a face fumos ca aurul.

✓
Nu voi să aur nuda o:
ceul să-l privească
Să văz a Aurorii mult:
Vesela gâmbire

✓ 11/3/47 Să-mi aurești ce
raza lor [=ochilor] pin
mântul. TOMA, C.V. 91.
Razele picșise dau
vieu bucărinie. M.I. CA
RAGIALE, C. 40.

3° (Regional) A alege aurul din nisip (prin spălare). Cf. JAHRESSER. IV 325.

4° (Sentimental, după fr.) A îmbrăca un deit-
te ^(găinos) cu foita de aur.

[Proamnt. a-u-ri. | Pres. ind. aureșc.]

- Din lat. auresco, aurē (= rescere a lua culoarea aurului). Cf. (in)auri, Empaura, intr'auri, destrauri.

(Neobisnuit)
AURIC adj. (= aurel. MARIAN,
C.H. 50.

- Masculin refăcut după fem. aurică.

AURICĂ adj. s.f. v. aurel.

AURICUL s.n. (Anat.) Una din
cele două ^{urechisuri} despărțituri de sus ale
inimii; (Cf. ventricul. [Pl. -ricule.]

Si: auriculă s.f.]

-N. din fr. auricule.

AURICULĂ¹ s.f. (Anat.) v. auricul.

- AURICULĂ s.f. (Anat.) ≡ Urechea
externă, pavilionul, pălănia sau scoria
urechii.

~~Urechea~~

[Pronunt. a-u-ri- / Pl. -ricule.]

-N. din fr. auricule idem.

AURICULAR, -Ă adj. (Anat.)

1°. Be ureche, al urechei; în formă de
ureche. Conductul auricular extern. |
(despre un mator) Care a auzit cu
urechile sale (ce se spune). Deposita
unii mator auricular.

2°. Be ~~fr~~ auricul, aparținând (sau din regiunea)
auriculului (sau urechisii inimii). Apendi-
ce auricular.

[Pronunt. a-u-ri- și au-ri-.]

-N. din fr. auriculaire.

AURICULAT, -Ă adj. (St. nat.)
(Insestret) cu auricule. Petioliuri auriculat. GRECESCU, FL. 57. [Pronunt. a-u-ri- și au-ri.]

- N. din fr. auriculé.

Baza frunzei poate fi
auriculată: prezentând
o adâncitură îngustă și 2
vechii PET. FL. LEMN, 44.
Prezintă la bază cu 2 u-
rechii. ib. 215.

AURIFER, -Ă adj. (Min.) (despre
râuri) care duce cu sine aur, purtător
de aur; (despre terenuri, pământ etc.)
care cuprinde în sine, care conține
aur. [Pronunt. a-u-ri- și au-ri.]

- N. din fr. aurifère.

AURILE adv. (Învechit) =
aiure. IORGA, S. D. XII 233.

AURIPIGMENT s. n. (Chim.)

Compozi-
ție de arsenic, pucioasă etc., întrebuințată ca vâp-
seă galbenă. COSTINESCU. De molimă, se piscază
șar și auripigment și se amestecă în hrana vitelor.
GRIGORIU-RIGO, M. II, 15. [Pronunt. a-u-ri- și au-ri.]

- mente. / și: aurpignément s. n.]

- N. din lat. auripigmentum idem (compus din
aurum „aur” și pigmentum „pigment”).

AURIRE s. f. Acțiunea de a auri și rezultatul ei (L.B.); poleire, suflare, acoperire cu aur (COSTINESCU). [Pronunt. a-u-ri-.]

Abstract verbal al

~~Infinitivul~~ lui auri.
cf. maurire, aurare.

AURIT s. n. = aurire. [Pronunt.

a-u-rit.] De auritul olivitelor se ocupă
Bijuterii în argintarii.

Abstract verbal al lui auri.

AURIT, -Ă adj. 1° ~~cu sens~~

~~pasiv~~ Suflat sau poleit cu aur.

ritul arc [al Artemidei]. ODOBESCU, III 534. Ca
drele-aurile, de păreți sânt prinse. ALECSANDRI, P
III 3. Cu unghile-aurite, Cu coarnele poleite. ȘEZ.
III 212. (Fig.) Intu' un loc
aurit de razele soarelui. Tesut
sau cusut cu fir
stofă aurită, purta un benicel de felendreș. C. NE-
GRUZZI, I 145.

De aur. Am
cu mere aurite. BARAC, A. 14. Palaturi aurite. ALE-
CSANDRI, P. I 191, ISPIRESCU, L. 8. Străbuci-
tor, bogat împodobit. Mă te-a purtat
belsugul prin daurit iatăc. LESNEA, I. 113

2° Post. (cu sens neutral) (mai
ales despre păr, grâne etc.) Aurii, de
culoarea aurului. In pustiu arid, nechezu
catul... îmbătat de lumina aurită a soarelui. EMI-
NESCU, N. 26. Ovăzu-si mișcă daurita coa-

mă. LESNEA, E. 110. Tu ai plete aurite. ALE-
CSANDRI, P. P. 27. Și se duse ca să vadă, De i-a
dat Dumnezeu roadă, Și de-i grâul răsărit, Și de-i
spicul aurit. TEODORESCU, P. P. 145.

Se aplegă într'una din
aceste mobile, un scaunel
aurit. DOMITRIU, B. F. 92, p. 114
A adus de murele și stă unel
șare, verbi cu coarne a
urite PAS, L. E. 21.

Sălta în goana
Carionului care ridica
un nor de praș aurit
de primele raze ale
Soarelui. D. D. D. DECEM-
BATE, 1950, 10.
DUMITRIU, D. P. 296

Cu aur d'aurit.
EODORESCU, P. P. 22.

Se vede-le și lăsată și lămpete
aprinse; în sobă a ide frânt,
svară, mîngăior, și cădoale-
meile se se pîreți sînt
niuse sub pîlîdă lumini
par misterios.

formă, stralucit,

Fig. de

aur (2°), strălucit, fericit, frumos.

Auritul oraș Michene. URICARIUL, III 24/2.
Face pe frumos, Că e ponevos, Și pe cel urit, Că e aurit. PANN, P. V. 1. In auritele zile ale verii. MARCOVICI, D. 440. Tu, cărui speranța s'arată aurită... ALEXANDRESCU, M. 127.

H 4/5
H 419/10

Zile d aurite

Non trăi nedespărțiti. C. NEGRUZZI,

ep. TDRG.

Zină drăgălașă, cu

glasul aurit. ALECSANDRI, P. III 3. In toată ziua, et îi promitea... că o soartă aurită o așteaptă. EMINESCU, N. 40. Auritele lumi ale inchipuirii. VLAHUTĂ, N. 42.

Că taina sufletului său
va avea speranța, că el
va lua de soție,

V (Îmbrăcat)

Z (Rar)

Expr. Veacul cel aurit

(BELDIMAN, N.P. II 136) ~~secolul~~ = se-

colul de aur. Junimea aurită = tinerețimea clasei bogate a feudaliților.

↑ Fie-ti (sau de-ti-ar fi)

gura aurită = (urare) întâmplare ceea ce spui, realizează-se cele ce(-nu) dorești. Cf. ZANNE, P. II 145.

↑ Antereul era nu numai pentru ~~bătrâni~~ boeri bătrâni, ci și pentru junimea cea aurită din generațiile trecute. HEM. 1229.

[Pronunt. a-u-rit.] Si : (în poezia populară ; uneori și în cea cultă, după fr. doré) daurit, ă adj.]

Participiul lui auri cu valoare de adjectiv.
cf. aurat, inaurit, intraurit.

AURITOR, -OARE adj., s.m. sf.
(Persoană) care aurește, care se ocupă cu poleitul, cu auritul. Cf. auri (1°).
Lucrători auritori. Nă duc la auritor. [Pronunt. a-u-ri-] Pl. -tori, -toare.]

- Deriva dela auri cu suf. -(i)tor.

AURITURĂ s.f. Acțiunea de a auri și (mai ales la pl.) redulfatul ei; lucruri aurit(e). LM., cf. BARCIANU. [Pronunt. a-u-ri-] Pl. -turi.]

- derivat dela auri cu suf. -itură.

AURIU, -IE adj. s.n. sif. I. Adj. de colorarea aurului.

Perii din cap aurii. FANN, E. II, 11. Primăvara cea verzie, Cu costița aurie... ALECSANDRI, P. I 234. În loc de mere coapte aurii, văzu că pomul înmugurise din nou. ISPIRESCU, L. 72.

Șerpii tălăvau aurii
Și suflă orchestre,
BACOVIA, O. 102.

Larg zămzet de lumină
vădăturile încercă
Cu pulberile netu, podoa
de ordure
Se închide n tremur
zeana-i [lui aban]
de orbirea aurie.

TOMTA, O. V. 79. Si para- tele-am bănt, Cu fetete după gât, Galbinagii dăurii, Cu fetetele din Jii(n). TEODORESCU, P. P. 306

În cupă fosco. Mărgele aurii
BENIUC, V. 148. Fieole se afla ocolorile
de la sedo. Florile subț puzderia
aurie a Soarelui de Mai. SAJDOVEA
N. V. M. F. 143 cf. 15.

2°. de aur (2°), fericit. Anii aurii ai Copilării învie în sufletul urbei nădărnice. I. NEGRUZZI, V. 263.

Țburati... și, vituri
aurii. BENIUC V 65.

II. Subst. 1°. s.n. Colorarea aurului. În aurul soarelui picoris, ... vituri moarte flutur[ă]. BENIUC, P. 91. Intram în... lanuri cu floarea soarelui și aurul lor le ametea creierii. CAMILAR, N. I 393.

de roșal coză, a
visei...
[Silivostiu și limpu
intran în alte lanuri
cu floarea soarelui,
aurul lor le
ametea creierii.]

2°. 2s. ff 0 specie de struguri (BARONZI; L. 94) aurii.

[Pronunt. a-u-rie.] Si: (în poezia pop., ad. 1°) dauriu, -ie adj.]

- derivat dela aur cu suf. -ie.

Țburati, Țburati
în mărăția zării
Voi, viseuri aurii
A primăverilor ce vin!